

TECHNISCHE BIJLAGE BIJ 'HET WAAROM VAN DE WIJKAANPAK IN DE WARMTETRANSITIE'

Voor onderzoekers en methodologen

Rick de Vries
Petra van der Kooij
Samantha Scholte

21 november 2024

PBL

Colofon

Technische bijlage bij ‘Het waarom van de wijk in de warmtetransitie’ voor onderzoekers en methodologen

© PBL Planbureau voor de Leefomgeving
Den Haag, 2024
PBL-publicatienummer: 5113-supplement

Contact

Rick.devries@pbl.nl

Auteurs

Rick de Vries (auteur van deze bijlage)
Petra van der Kooij
Samantha Scholte (hoofdauteur hoofdrapport)

Met dank aan

Het PBL is dank verschuldigd aan alle geïnterviewden voor dit project, zoals vernoemd in het hoofdrapport, Joost Tennekens (PBL) en Ries van der Woude.

Redactie figuren

Beeldredactie PBL

Eindredactie en productie

Uitgeverij PBL

Toegankelijkheid

Het PBL hecht veel waarde aan de toegankelijkheid van zijn producten. Mocht u problemen ervaren bij het lezen ervan, dan kunt u contact opnemen via info@pbl.nl. Vermeld daarbij s.v.p. de naam van de publicatie en het probleem waar u tegenaan loopt. Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding: Scholte et al. (2024), Het waarom van de warmtetransitie: Technische bijlage, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Het PBL doet onderzoek naar de leefomgeving en het leefomgevingsbeleid in Nederland en daarbuiten. Denk aan milieu, natuur en ruimtelijke inrichting. Met onze verkenningen, analyses en evaluaties leveren we strategische kennis voor beleid, politiek, maatschappelijke organisaties en het bredere publiek. We geven daarbij niet alleen feiten en inzichten over het hier en nu, maar kijken ook vooruit naar de nabije en verdere toekomst. We doen ons onderzoek gevraagd en ongevraagd, onafhankelijk en wetenschappelijk onderbouwd.

Inhoud

1	Bijlage A: Methodologische verantwoording	4
	Theoretische uitgangspunten	4
	Samenvatting van de methode	4
	Ronde 1: beleidsteksten coderen met een gesloten codering	5
	Intermezzo: van codering naar discoursen	8
	Ronde 2: interviews	10
	Analyse van beide coderings-databases	12
	Een kwalitatieve analyse	17
	Vaststellen van eindresultaten	18
2	Bijlage B Codeboek	20
3	Bijlage C Dataset	25
	Beleidsdocumenten	25
	Respondenten	25
	Interviewprotocol	26
4	Bijlage D Screenshots Atlas.ti	29
	Tabelweergaven	29
	Netwerkkernen (grafische output Atlas.ti)	36
5	Bijlage E Kwaliteitscontrole en errata codeboek	42
6	Bijlage F Triangulatie tool	44
	Uitkomsten triangulatie tool	47

1 Bijlage A: Methodologische verantwoording

Theoretische uitgangspunten

Dit onderzoek bevindt zich in de interpretatieve wetenschap. Dat wil zeggen dat we uitgaan van een sociaal geconstrueerde werkelijkheid, waarbij discourses zichzelf veranderen en reproduceren en daarmee steun of afbraak doen aan bepaalde instituties of verdelingsprincipes in de maatschappij. We kiezen hiermee een ontologische positie tussen positivisme en constructivisme in, waarin we de nadruk leggen op de vorming van de maatschappij door structuren en niet zozeer door een optelsom van individuen. Echter erkennen wij ook de rol van agency van actoren bij het veranderen en verbeteren van beleid, maar veronderstellen wij dat zij handelen in een netwerk en niet geheel zelfstandig ongebaande wegen kunnen banen.

Bij deze ontologie sluit onze methode aan: wij zijn op zoek naar een gedeeld narratief of discours rondom 'de wijk(gerichte)aanpak' in diverse ruimtelijk-sociale programma's van de rijksoverheid gekoppeld aan de warmtetransitie. Wij proberen dus vormende structuren, zowel institutioneel als uiteindelijk ook ruimtelijk, te vatten in discourses. Om deze talige epistème hanteerbaar te maken voor onderzoek, proberen wij deze te abstraheren uit zowel geschreven als gesproken tekst rondom het beleid van het verduurzamen van de gebouwde omgeving. We analyseren zowel beleidsteksten als uitgewerkte interviewtranscripten met ondersteuning van hermeneutische software (Atlas.ti) om (bouwstenen van) discourses proberen te herkennen en objectiveren door kwantificering aan de hand van codering. Hierbij kijken wij zowel naar het aantal keren dat informatie voorkomt, de inhoud van de informatie en de positie van de informatie in het (tekst)fragment. Daarnaast, en in het verlengde daarvan vindt er ook een kwalitatieve analyse van tekst(fragmenten) plaats die geselecteerd zijn op basis van het werk in de hermeneutische software.

Samenvatting van de methode

Een discours is niet eenvoudig uit de beleidspraktijk te herleiden. Allereerst is hiervoor een afbakening nodig in bronnen. Deze bronnen zijn in ons onderzoek zowel beleidsteksten als ook beleidsmedewerkers die een rol spelen in de uitvoering van het wijk(gerichte) beleid van de rijksoverheid gericht op of gekoppeld aan de warmtetransitie.

Nadat de afbakening heeft plaatsgevonden wordt het materiaal, indien dit nog niet gebeurd is, omgezet in tekst. Deze behoorlijke hoeveelheid tekst dient vervolgens strategisch te worden bestudeerd; ongericht zoeken is weliswaar mogelijk, maar had niet onze voorkeur mede vanwege de voorkennis die we al hadden op dit onderwerp vanuit eerder onderzoek (Dignum et al. 2021; van Schie et al. 2022).

Voor de grotendeels handmatige (maar wel door Atlas.ti ondersteunde) codering is een codeboek samengesteld op basis van intercollegiaal overleg en wederzijdse bevraging. De basis hiervan was kennis uit eerder onderzoek over de warmtetransitie en algemene theorie over discourses, die we dus in discussie met elkaar hebben aangescherpt en toegepast op dit onderzoek. Na een testfase is dit codeboek in afgeslankte vorm gebruikt voor het coderen van de beleidsteksten.

Na de codering is op grote schaal opzoek gegaan naar overlap tussen codes in de database en is

gekeken of er sprake was van bevestiging of ontkrachting van bestaande hypothesen over de beleidstheorie bij de onderzoekers.

Op basis van deze analyse zijn tekstfragmenten gekozen die vervolgens door interpretatief lezen in het onderzoeksteam zijn beoordeeld. Deze hebben geleid tot een toevoeging van extra codes in de database. Dit waren de zogenaamde ‘doelen van de wijkaanpak’ die we tussentijds aannamen: betrokkenheid, de wijk als proeftuin, koppelen van opgaven, maatwerk, kwetsbare wijken en bewoners en gelijktijdig overstapmoment. Deze codes vormden het startpunt voor het verkennen van de (vermoede) discoursen van de wijkaanpak.

Het codeboek en geïdentificeerde doelen van de wijkaanpak zijn vervolgens gebruikt om de interviewgids voor de interviews met beleidsmedewerkers uit te werken om zo informatie te krijgen waaruit de discoursen te herleiden zijn. Deze interviews zijn opgenomen en uitgeschreven in woordelijke transcripten door een extern bureau (Transcriptie Online). Deze transcripten zijn opnieuw gecodeerd met de hermeneutische software (Atlas.ti), ditmaal met een verkleinde set aan codes. Om te komen tot definitieve resultaten waren verschillende iteratieslagen nodig. Hierbij werden onder andere codes en quotes samengevoegd, waardoor tellingen opnieuw moesten worden uitgevoerd en figuren opnieuw moesten worden samengesteld.

Na het coderen en analyseren van eerst de beleidsteksten en daarna de interviewtranscripten, hebben dus nog herijkingen van de resultaten plaatsgevonden (de berekeningen zijn opnieuw uitgevoerd met gewijzigde gegevens) en zijn verschillende analysemethodes toegepast: co-occurrence, code-document- en zowel handmatige als automatisch gegenereerde netwerkanalyses. Uiteindelijk zijn van elk van de toegepaste analysemethodes de eindresultaten met elkaar vergeleken en werd door een triangulatieslag bepaald welke uitkomsten robuust genoeg waren om te worden vastgesteld en welke in verhouding te sporadisch voorkwamen om een hypothetisch verband tussen concepten te kunnen optekenen (zie bijlage F).

De analyse resulteerde in drie discoursen over de wijkaanpak in de warmtetransitie. Er zat daarbij verschil in de onderlinge mate van homogeniteit en onderscheidenheid van de discoursen. Er is daarom nog een derde (beperkte) coderingslag nodig geweest, waarbij één code: “lokale inbedding”, nog in al het tekstmateriaal werd aangebracht. Deze had tot doel om één van de drie discoursen verder te kunnen analyseren.

Ronde 1: beleidsteksten coderen met een gesloten codering

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een gesloten codering. Dit houdt in dat codes vooraf in Atlas.ti worden ingevoerd, op basis van wat men verwacht tegen te gaan komen. Het tegengestelde hiervan is een open codering, waarbij de codes worden afgeleid van wat de onderzoeker spontaan tegenkomt in de bronteksten. Overigens zijn in dit onderzoek momenten in de aanpak gekozen om de gekozen codes te evalueren en codes te verwijderen of toe te voegen; zo kan de brontekst toch in enige mate sturend zijn op het codeboek (zie later).

Bouwstenen-aanpak

Om te komen tot de gesloten codering is een ordening van te coderen begrippen of omschrijvingen nodig op twee of drie niveaus. Altijd zijn de daadwerkelijke codes nodig: de labels die aan de citaten in de tekst worden gehecht. Daarnaast is er ook behoefte aan bovenliggende groepen die de codes indelen naar associatie of onderwerp: de zogenaamde codefamilies. Deze fungeren alleen als titels en worden niet nog eens apart aan citaten gekoppeld. Indien nodig kan ook een superfamilie

worden aangebracht om de samenhang tussen verschillende codefamilies te duiden. Om te komen tot een structuur van samenhangende codes en de totaalijst hiervan (het codeboek) hebben de onderzoekers twee brainstormsessies georganiseerd, waarbij tools als grote papieren posters, viltstiften en whiteboards aanwezig waren. Een eerste stap was het vastleggen van de bestaande kennis van de onderzoekers over de wijkaanpak aan de hand van het formuleren en schematiseren van een hypothetische beleidstheorie. De elementen daaruit zijn overgenomen als codes. Daarnaast hebben gewerkt met woordenwebs waarmee we gerelateerde termen associeerden. Op een gegeven moment ontstond een grote lijst te coderen begrippen. Daarna zijn we als onderzoekers gaan trechteren welke codes konden worden weggestreept: het criterium daarvoor waren denkbeeldige bouwstenen. Per begrip dat op de nominatie stond om uit het codeboek geschrapt te worden, werd getoetst of aan de hand van een combinatie van reeds genoteerde codes tot het insluiten van dezelfde informatie uit de tekst te kunnen komen. Een fictief, vereenvoudigd voorbeeld hiervan is dat als in een codeboek reeds de termen: “treinrit”, “te laat” en “intercity” aanwezig zijn het niet meer nodig is codes toe te voegen als “verlate treinen” of “verlate sneltreinen”. Het combineren van eerdere items leidt dan al tot het insluiten van de benodigde informatie. Het codeboek is gespiegeld aan de theorie over discoursanalyse en de elementen die een discours definiëren (o.a. probleemopvatting, aannamen, vocabulaire, actoren en hun rollen en verhoudingen, beleidsinstrumenten).

Codeboek

Wanneer een lijst is vastgesteld met codes die zijn verzameld in codefamilies, is het belangrijk deze schematisch uit te werken. Naast het te coderen begrip zijn drie elementen van belang: een korte omschrijving van het begrip, inclusiecriteria en exclusiecriteria.

Inter-codeurbetrouwbaarheid

In theorie is een codeboek dat op bovenstaande manier is opgebouwd robuust genoeg om toegepast te worden in een onderzoek waarin verschillende onderzoekers afwisselend het codeerwerk in Atlas.ti doen. De praktijk leert echter dat onderzoekers op verschillende manieren coderen en daarbij meer of minder citaten koppelen aan codes, de lengte van de citaten verschilt en dat de ‘triggers’ om een code toe passen per onderzoeker verschillen. Daarom moet ieder codeboek eerst uitgetest worden door de samenwerkende onderzoekers onafhankelijk van elkaar één of twee tekstfragmenten volledig te laten coderen en vervolgens te kijken of het resultaat sterk afwijkt of juist convergeert.

Atlas.ti heeft tools om te controleren of coderingsmethoden overeenkomen. Helaas bleek bij onze proefdraai van het codeboek dat de codeurs onoverbrugbaar anders codeerden en dat daarmee geen reproduceerbaarheid van de resultaten kon worden gegarandeerd. In overleg met de rest van het onderzoeksteam is toen besloten de volledige codering van de beleidsteksten neer te leggen bij slechts één onderzoeker.

Opbouw van het codeboek

Een codeboek heeft vaak de vorm van een tabel en is opgebouwd uit de codes, de codefamilies waartoe de codes behoren en per code een omschrijving en regels voor wanneer een bepaalde code juist wel of niet op de tekst mag worden toegepast. In dit onderzoek is dit volledig gebeurd, omdat er oorspronkelijk uitgegaan werd van een samengesteld codeursteam. Omdat er in dit geval slechts één onderzoeker ging coderen was het nodig om het codeboek nogmaals aan te passen: dit omdat er te veel codes en codefamilies in het codeboek stonden voor de onderzoeker om binnen

twee maanden werktijd te kunnen toepassen. Ook dit is in overleg met collega's gebeurd. Het codeboek voor de beleidsteksten bestond uiteindelijk uit 76 codes, verdeeld over 17 codefamilies. Er zijn met dit codeboek 16 beleidsdocumenten gecodeerd.

Gebruik van groundedness en co-occurrence

Nadat de codes aan de citaten in de teksten zijn gekoppeld (doorlooptijd twee maanden) wordt de dataset gecontroleerd op fouten. Dit gebeurde door steekproeven van de andere onderzoekers uit het team. Daarna werd de gecodeerde tekst nader geanalyseerd in Atlas.ti. Atlas.ti biedt hiervoor twee methodes die deels te combineren zijn. Beide methoden zijn toegepast in dit onderzoek.

De eerste methode, het genereren van groundedness-tabellen laat zien hoe het aantal codes over de verschillende teksten verdeeld is. Dit wordt uitgedrukt in absolute getallen: het aantal getelde codes van dezelfde soort per tekst; eventueel te ordenen per codefamilie. Er kan natuurlijk ook gekeken worden naar een optelling van de codes van alle teksten. Het toepassen van groundedness-tabellen en het omzetten van deze tabellen naar conclusies over de inhoud van de tekstbronnen kent haken en ogen. Deze zijn uitgebreid beschreven in Nabielek et al. (2022).

Naast de groundedness-tabelanalyse bestaat ook de mogelijkheid om co-occurencetabellen te laten genereren door Atlas.ti en deze te analyseren. In de regel gebeurt dit over de totale database, dus zijn hierin geen bepaalde documenten te herkennen. Dat kan alleen door kunstmatig de database te verkleinen tot het betreffende document. Wij hebben hier geen gebruik van hoeven te maken.

Co-occurrence geeft in twee getallen aan hoeveel overlap bestaat tussen bepaalde codes. Overlap ontstaat wanneer citaten of delen daarvan meerdere codes (labels) met elkaar delen. Atlas.ti geeft daarvoor absolute aantallen: hoeveel keer een combinatie van twee codes voorkomt in de dataset, maar ook een verhoudingsgetal dat globaal aangeeft in hoeveel procent van de gevallen dat een code afgegeven is, deze in combinatie met de andere code voorkwam in de database. In dit verhoudingsgetal ontstaan vrij snel fouten en onbetrouwbaarheden, onder andere wanneer er met kleine samples gewerkt wordt, maar ook wanneer lange citaten met korte citaten gecombineerd worden. Er ontstaan dan correlaties die het getal 1 overschrijden, terwijl de getallen idealiter binnen de range 0.00 en 1.00 liggen. Toch is het verhoudingsgetal uit Atlas.ti doeltreffender om tot inzicht te komen over een (dwars)verband tussen codes dan de absolute cijfers, zeker wanneer er gebruik is gemaakt van Automatische tekstcodering in de bronteksten (zie hiervoor ook Nabielek et al. 2022). Dit komt omdat absolute getallen misleidend kunnen werken, doordat ze de focus verleggen van correlaties tussen de codes naar de meest voorkomende verbanden. Dat heeft ons geholpen om ook minder vaak voorkomende verbanden te signaleren in dit onderzoek.

Plotterstrategie

Normaliter begrenst het aantal te onderzoeken verbanden tussen begrippen/codes zich tot de uitvraag van de onderzoekers zelf. Zij vragen dan op basis van hun eigen theorie of hypotheses een kruisverband tussen twee of meer codes aan om de getallen te analyseren.

In dit onderzoek is er ook gebruik gemaakt van een exploratieve methode, om mogelijk aan de aandacht van de onderzoekers ontsnapte tekstverbanden op te sporen. Dit is gedaan door een co-occurencetabel van maximale grootte te laten genereren. Het betreft hier feitelijk twee tabellen: één met absolute getallen en één met verhoudingsgetallen over de gehele database. Dat betekent dat de 76 codes tegen elkaar afgezet zijn en er dus een tabel met 5776 cellen ontstond. Om hierin verbanden te kunnen herkennen met het menselijk oog zijn bepaalde visualisatietrucs toegepast. Allereerst is een extreem groot papieren vel gebruikt voor een fysieke afdruk, door middel van een zogenaamde 'plotter-printer'. Op dit vel is door Microsoft Excel voorwaardelijke opmaak van de

cellen toegepast. Er zijn op basis van handmatig ingestelde afkappunten 7 in elkaar over vloeiende kleuren toegekend aan de getallen in de cellen. De kleuring liep van geel, via groen naar blauw met daarboven paarse tinten voor verbanden die de theoretische grens van een correlatie van 1.00 overschreden. Door op de enorme vellen paarse vlekken en blauwe gebieden op te sporen konden kruisverbanden van begrippen/codes worden geselecteerd voor nadere analyse.

Elimineren schijnverbanden

Zoals eerder vermeld, ontstaan er in een co-occurencetabel onvermijdelijk rekenfouten ten gevolge van steekproefomvang (minimaal aantal keren dat een code is toegekend) maar ook door de verschillende lengtes van citaten. Deze verbanden kleurden paars in de plotter-tabel. Door ze nader te onderzoeken kon worden gezien of er daadwerkelijk sprake was van een verband tussen de twee genoemde termen of dat er sprake was van een schijnverband. Dit nader onderzoeken kan op twee manieren: allereerst door het in Atlas.ti opvragen van de citaten van de gecombineerde codes in een tabel, of het exporteren van lijsten van citaten naar buiten de Atlas.ti-omgeving. Deze tekst-analyse is inhoudelijk en kan daarom niet geautomatiseerd gebeuren. In totaal zijn er zes verbanden ontkracht: CO₂-reductie i.c.m. overheidsrol laveren, convenant i.c.m. ecologische duurzaamheid, fysieke ingreep i.c.m. provinciale overheid, convenant i.c.m. kennishiaat, ecologische duurzaamheid i.c.m. overheidsrol laveren en provinciaal beleid i.c.m. leefbaarheid.

Verificatie en falsificatie van (beleids)theorie

Op basis van de grote plottervellen is een lijst opgesteld van relevante kruisverbanden tussen de 76 codes die nader bestudeerd konden worden. Deze is op te vragen bij het PBL. De andere onderzoekers hebben toen samen met de codeur een markering aangebracht in de lijst, om het aantal te onderzoeken verbanden te begrenzen. Selectie vond plaats aan de hand van het zogenaamde inhoudelijke gewicht van een verband: mocht een verband wel of niet opgaan: zou dit dan de theorie van het onderzoek over de wijkaanpak geheel bevestigen of juist onderuithalen? Uiteindelijk bleek er in alle gevallen van tegenstrijdigheid met de (beleids)theorie een technische verklaring gevonden te kunnen worden voor de te hoog ingeschatte correlatie. Denk bijvoorbeeld aan het verband tussen fysieke ingrepen en beleidsdoel leefbaarheid, dat een correlatie van 2.00 gaf. Dit bleek te worden veroorzaakt doordat de code fysieke ingrepen niet in de gehele database bleek te zijn getoetst, maar alleen in een specifiek deel. Later is de code fysieke ingreep daarom uit de database verwijderd. Uiteindelijk heeft de exploratieve 'plotter-methode' dus geen nieuwe inzichten opgeleverd, naast het bevestigen van bestaande inzichten van de onderzoekers.

Intermezzo: van codering naar discoursen

De hoofdvereiste van de codering in Atlas.ti was dat deze zou helpen bij het vaststellen en kwantificeren van bepaalde zienswijzen op de wijkaanpak vanuit de beleidsteksten. De aansluiting van het gecodeerde materiaal op dit doel was echter niet meteen duidelijk. Na overleg zijn er twee aanpakken gekozen om uit het bestaande materiaal discoursen te destilleren.

Herocodering

Één van de aanpakken was het exporteren van de belangrijkste codes naar tekstbestanden. De quotes die hierin onder elkaar werden opgesomd zijn doorgenomen door een onderzoeker uit het team en inhoudelijk geanalyseerd. Uit de lijsten van de codes: probleem, oplossing en wijkaanpak ontstond het beeld dat er sprake was van zes verschillende manieren waarop de wijkgerichte

aanpak door beleidsmakers kon worden geïnterpreteerd. Deze zes waren geformuleerd als doelen van de wijkaanpak: 1. Betrokkenheid, 2. De wijk als proeftuin, 3. Gelijktijdig overstapmoment, 4. Koppelen van opgaven, 5. Kwetsbare wijken en bewoners en 6. Leveren van maatwerk.

Na het vaststellen van deze 6 thema's heeft het onderzoeksteam overlegd met de codeur over hoe deze zes thema's te kunnen halen uit het bestaande materiaal in Atlas.ti. Uiteindelijk is besloten om alle beleidsdocumenten nog éénmaal extra te coderen met "doelen wijkaanpak" als nieuwe code-familie, met de zes thema's als codes. Om de doorlooptijd hiervan te verkleinen heeft de codeur voorgesteld om gebruik te maken van codesets van reeds aangebrachte codes in de tekst, zie voor uitleg over dit principe ook Nabielek et al. (2022).

Rol van codesets en autosearch

Naar aanleiding van de gemaakte afspraken is een 'zoekdocument' (zie bijlage E) aangemaakt, met daarin een te volgen handleiding om op basis van codesets (co-occurrence-combinaties van bestaande codes), losse codes en zoektermen te komen tot het koppelen van quotes aan de nieuwe zes codes. Dit voorkwam dat de nieuwe codes moesten worden aangebracht door alle bronteksten weer van voor tot achter door te lezen en te bewerken. Door het gebruik van zoekinstructies is tijd bespaard en zijn we tot accurate quotes gekomen voor de zes codes.

Handmatige netwerkview, visualisatie met Visio

De tweede aanpak was het raadplegen van groundedness-tabellen per tekst, beperkt tot één code-familie per stuk. Door te kijken welke van de codes uit een codefamilie het vaakst voorkwamen per tekst kon een schematisch profiel worden geschetst van de in de tekst gebezigde discoursen. Wat alleen ontbreekt aan deze aanpak, die feitelijk de meest genoemde codes per familie aan elkaar koppelt, is een startpunt. Het is namelijk theoretisch niet juist om te veronderstellen dat de tekst-bronnen slechts één discours bevatten en allemaal verschillend van elkaar zijn. Uiteindelijk zijn dus niet zozeer groundedness-tabellen gebruikt, maar co-occurencetabellen waarin telkens één code-familie (door middel van absolute getallen in plaats van verhoudingsgetallen) is uitgezet tegen het onder in één van de zes thema's gecodeerde materiaal (telkens één code uit de familie "doelen wijkaanpak"). Deze aanpak gaven wij de bijnaam: 'boompjesanalyse' omdat hieruit op stambomen gelijkende figuren kwamen.

Zes schematische concept-discoursen

Omdat het overzicht van de (per thema geclusterde) meest voorkomende codes per codefamilie grafisch niet te exporteren was uit Atlas.ti (het was slechts grafisch te raadplegen als voorbeeld-weergave), is het netwerk handmatig nagetekend in Microsoft Visio. Dit netwerk betrof telkens één van de zes codes uit "doelen wijkaanpak" en daarnaast de 'dominante' codes in hetzelfde tekstbe-reik. We hebben vervolgens als onderzoekers voldoende inhoudelijke verschillen kunnen vinden in de aangehechte codes tussen de zes thema's, dat we hebben besloten om de zes thema's voorlopig (alvorens de fase van de interviews) op te nemen als zes archetypische discoursen met als naam de code uit de codefamilie "doelen wijkaanpak", dus: betrokkenheid, wijk als proeftuin, gelijktijdig overstapmoment, koppelen van opgaven, kwetsbare wijken en bewoners en leveren van maatwerk en de getekende netwerken als het 'DNA' van de discoursen te zien. Aan de hand van het 'DNA' met dominante (=nadrukkelijk aanwezige) en recessieve (=aanwezig, maar getalsmatig niet van betekenis zijnde) codes per codefamilie zouden later, bij de analyse van de interviews, dezelfde zes dis-coursen weer opgespoord kunnen worden in het nieuwe bronmateriaal (de interviewtranscripten).

Impact op de interviewguide

Om gericht op zoek te gaan naar de zes archetypische discoursen in de uitwerkingen van de interviews, was vanzelfsprekend sturing aan de voorkant nodig. Een interview bevat als empirisch materiaal namelijk alleen de vragen die gesteld worden en de antwoorden die hierop gegeven worden. Dingen die niet besproken of gevraagd worden kunnen niet worden geanalyseerd. Daarom zijn enkele dominante codes, die verschillen per discours, direct dan wel indirect opgenomen in de vraagstelling in de interviews. Deze weerslag is terug te zien in de interviewguide die is opgenomen in de bijlage C. Naast het expliciet vragen naar doelen van de wijkgerichte aanpak, zijn daarom ook vragen gesteld in de vorm van spectra of keuzes: Zoals in hoeverre sociale of juist fysieke eenvormigheid van wijken belangrijk is in de wijkgerichte aanpak of in hoeverre de eenheid gebouw of juist de eenheid huishouden basis vormt van de subsidies.

Ronde 2: interviews

In de tweede ronde waarin empirie werd verzameld, zijn 12 interviews met beleidsbetrokkenen van diverse Rijksprogramma's rondom wijkgerichte aanpakken afgenomen in wisselende samenstelling van het onderzoeksteam. Er waren telkens twee van de drie onderzoekers aanwezig. Het waren interviews op afstand, gehouden met Microsoft Teams, die in beeld en geluid opgenomen zijn.

Samenstellen interviewguide

Voorafgaand aan de 12 interviews is een vragenlijst, oftewel interviewguide, opgesteld waarmee de gesprekken met de beleidsmedewerkers zijn gestuurd. Het sturend karakter van de vragenlijst was echter beperkt: het ging niet om een telefonische enquête, maar om open vragen met optionele doorvraag-vragen en mogelijkheden voor improvisatie. Ook de volgorde van de vragen kon worden gewisseld en niet alle items hoefden te worden afgewerkt. Hiervoor was gekozen omdat de geïnterviewden uit soms zeer verschillende beleidsprogramma's kwamen, waardoor telkens een iets andere selectie van vragen uit de lijst relevant was.

De interviewguide, die beschikbaar is in bijlage C van dit rapport bevat meerdere blokken van onderwerpen: beleidscontext en overheidsprogramma, de wijk als schaalniveau voor de warmtetransitie, het doel van de wijkgerichte aanpak en governance van de wijkaanpak.

Hoewel de vragenlijst als zelfstandig document gemaakt is en bedoeld is om alle benodigde informatie van de respondenten over de wijkgerichte aanpak te krijgen; zijn enkele details en doorvraag-vragen afgestemd op de eerdere analyse van de beleidsdocumenten in Atlas.ti. Zo is extra doorgevraagd naar kennishiaten, beleidsinstrumenten, beleidsactoren en zijn enkele in de beleidsdocumenten dominant aanwezige beleidsdoelen zoals: vergroten van de betrokkenheid van burgers bij overheidsbeleid, het koppelen van beleidsopgaven en experimenten expliciet benoemd en uitgevraagd, naast het top-of-mind uitvragen van doelen en doelstellingen van het specifieke overheidsprogramma.'

Begrenzing interviews in tijd en topic

Om de werklast rondom het verwerken van de interviews beperkt te houden en ook focus te houden in de gesprekken, is op alle gesprekken de tijdslimiet van 1 uur gezet. Sommige gesprekken vielen veel korter uit, en anderen maakten het uur geheel vol. Zoals eerder uiteengezet werden niet altijd alle onderdelen van de vragenlijst gebruikt. Dit kon meerdere oorzaken hebben: vragen konden niet relevant zijn voor deze respondent, de respondent gaf aan vragen niet te kunnen beantwoorden of de respondent dekte (een deel van) het antwoord van de vraag al eerder in het gesprek.

Oorspronkelijk waren er zo'n 8 interviews voorzien in de periode november-december 2023, maar uiteindelijk zijn er door 'sneeuwballen' in totaal 12 interviews geweest die doorliepen in uitvoering tot half januari 2024. Omdat er in de laatste interviews slechts beperkt nieuwe informatie werd opgehaald, oordeelde het onderzoeksteam dat er niet meer respondenten hoefden te worden geraadpleegd, mede omdat alle programma's uit het 'beleidsliteratuur'-deel van het onderzoek al afgedekt waren door de huidige selectie respondenten.

Transcriptie

Voor de transcriptie is gebruik gemaakt van een extern bureau, dat door haar medewerkers audiofiles laat omzetten in geschreven tekst. Wij hebben hierbij gekozen voor een woordelijke vertaling omdat haperingen zoals "Ehhh.." of "uhhm" niet belang waren voor dit type onderzoek. De transcripties zijn aangeleverd in .docx-formaat en ingeladen in Atlas.ti voor codering.

Afgeslankte coderingsaanpak

Bij het bestuderen van de uitkomsten van de co-occurrence- en groundednesstabellen tijdens de zogenaamde 'plotterstrategie' kwam het onderzoeksteam tot inzicht dat sommige codes minder relevant waren voor het onderzoek, doordat zij geen onderscheid boden tussen de zes geïdentificeerde doelen (archetypische discoursen). Bij het coderen van de interviews is gebruik gemaakt van een kleinere lijst met codefamilies en codes. Om de codering verder te optimaliseren is besloten één onderzoeker grofmazig te laten coderen op een aantal codefamilies. Codefamilies waarvan noodzakelijk was dat zij nog specifiek werden ontleed in meerdere codes zijn vervolgens door de oorspronkelijke codeur van de beleidsstukken behandeld. Hierdoor werd het zoekgebied voor de precieze codering verkleind en werd het aantal te coderen codes teruggebracht, wat tijds winst opleverde.

Selecteren codes

Van de codes uit de eerste tranche van codering (de beleidsdocumenten) werd bepaald of ze voldoende invloed/zeggingskracht hadden om ook te worden toegepast in de interviewtranscripten. Criteria daarvoor waren of er op basis van de codes verschil tussen discoursen te onderscheiden viel en of de codes inhoudelijk sterk gerelateerd waren aan de wijkgerichte aanpak of juist aan minder relevante context. In overleg ontstond dus een nieuwe lijst met codes en codefamilies door te strepen in het codeboek van de vorige ronde.

Coderen op families

Daarnaast werd per code gekeken of het detailniveau van de codes niet te ver doorschoot voor het doel van de analyse. Zo bleek bij de codefamilie actoren wel noodzaak te bestaan om verschillende soorten overheidsactoren te benoemen, maar was er geen aanleiding om de marktactoren verder te scheiden omdat deze veel minder voorkwamen in de beleidsteksten. In praktijk werden hierdoor begrippen die in het oorspronkelijke codeboek nog als codefamilie werden benoemd, nu door de eerst coderende onderzoeker als code gebruikt. Om onderscheid te maken tussen de 'grove' en de 'uitgesplitste' codering zijn alle voormalige familiecodes bruin gemaakt in Atlas.ti en de andere voorzien van fellere kleuren.

Analyse van beide coderings-databases

Naar verwachting van ons onderzoeksteam konden op basis van de nieuwe codering dezelfde zes archetypische discoursen herkend worden in de interviewtranscripten, op dezelfde manier dat we ze zichtbaar hadden gemaakt in de database van beleidsteksten. Deze verwachting bleek echter niet overeen te komen met het eindresultaat.

In beide databases zijn de zes archetypes (uit de codefamilie: doelen wijkaanpak) inhoudelijk gecodeerd: dat houdt in dat door een interpretatieslag van de onderzoeker brontekst rechtstreeks is gemarkeerd als een bepaald discours door er een code aan te plakken. Dat moet echter wel precies gebeuren. Mede daarom is er achteraf kwaliteitsbewaking om te controleren of dit consistent is gebeurd.

In deze fase van het onderzoek besloten we de consistentie van de zes archetypische discoursen te controleren door een vergelijk te maken tussen de co-occurrences per discours in zowel de database van de beleidsteksten als die van de interviewtranscripten. In theorie zouden de discoursen zich aan dezelfde 'markers' (gerelateerde codes uit het codeboek moeten hechten) bij de beleidsteksten als in de interviews. Dit hebben we gecontroleerd door te kijken naar de 'plottervellen' voor individuele codes en door de kijken op de handmatige netwerk-manier, door 'boompjes' te visualiseren met Microsoft Visio.

Uit beide kwaliteitsproeven bleek dat voor ieder van de zes discourscodes gold dat zij zich in de ene database aan heel andere codes uit de rest van het codeboek hechtten dan in de andere database. Naast dit gebrek aan consistentie bleek ook dat anders gelabelde discoursen soms meer eigenschappen deelden in de tweede dataset, vergeleken met de oorspronkelijke discourscode. Zo kwamen onder andere 'de boompjes' van 'betrokkenheid genereren' en 'de wijk als proeftuin' in de beleidsteksten vrijwel niet overeen met die van deze zelfde discourscode in de interviewdatabase, en het gemaakte overzicht voor 'koppelen van opgaven' uit de interviews kwam meer overeen met zowel het 'boompje' 'kwetsbare wijken en bewoners' uit diezelfde interviews en met die van 'de wijk als proeftuin' uit de beleidsteksten-database dan het overzicht van 'koppelen van opgaven' zelf uit de beleidsdatabase. Er ontstond dus meer verwarring dan helderheid.

Archetypische discoursen blijken inconsistent

Met bovenstaande resultaten bleek dus dat de zes labels/codes voor discoursen in de beleidsteksten waarschijnlijk een afwijkende betekenis/interpretatie hadden gekregen van die in de interviews. En bovendien bleken ze ook nog eens niet goed van elkaar te onderscheiden. Enerzijds kwam uit de methode dus het signaal dat de resultaten uit Atlas.ti ongeldig of onbruikbaar waren, terwijl in de empirie (tekstanalyse en analyse van de uit Atlas.ti geëxporteerde quotes per code) wel ruimte was om de bevindingen te staven. Hier speelde ook in mee dat twee van de drie onderzoekers ook in vorige projecten (Dignum et al. 2021 en Van Schie et al. 2022)) ervaring op hadden gedaan met de context van de wijkaanpak en de warmtetransitie en hierin in hun hoofd wel patronen herkenden, die Atlas.ti op dat moment helaas niet kon kwantificeren of bevestigen.

Anders dan in bij andere kwantitatieve of kwantificerende methodes, is het moeilijk, dan niet onmogelijk fouten te achterhalen. Dat komt doordat er een relatief lagere kans is op systeemfouten, maar een veel grotere kans op ongeldige/onprecies gegenereerde data, waardoor de fout dus niet per sé in de analyse, maar ook in het invoeren van individuele waarnemingen kan zitten (in dit geval het koppelen van quotes aan één of meerdere codes). Het opnieuw consistent maken van de zes archetypen in beide databases, zou dus waarschijnlijk een lang proces van trial en error worden en was daarbij niet haalbaar zonder een herhaling van alle tot nu toe gedane zetten.

Verschil tussen databases

De belangrijkste gevonden inconsistentie was dat de discourscodes (oftewel: de geïdentificeerde doelen van de wijkaanpak) in de beleidsteksten zich aan andere codes hechtten dan in de interviewdatabase; wat aanleiding is om te veronderstellen dat ze in beide databases dan ook een verschillende betekenis hebben en niet hetzelfde uitdrukken. En een voorwaarde van iets om een discours te mogen zijn is onder andere herleidbaarheid en herkenbaarheid van een narratief patroon in meerdere, separate bronnen van talige uiting.

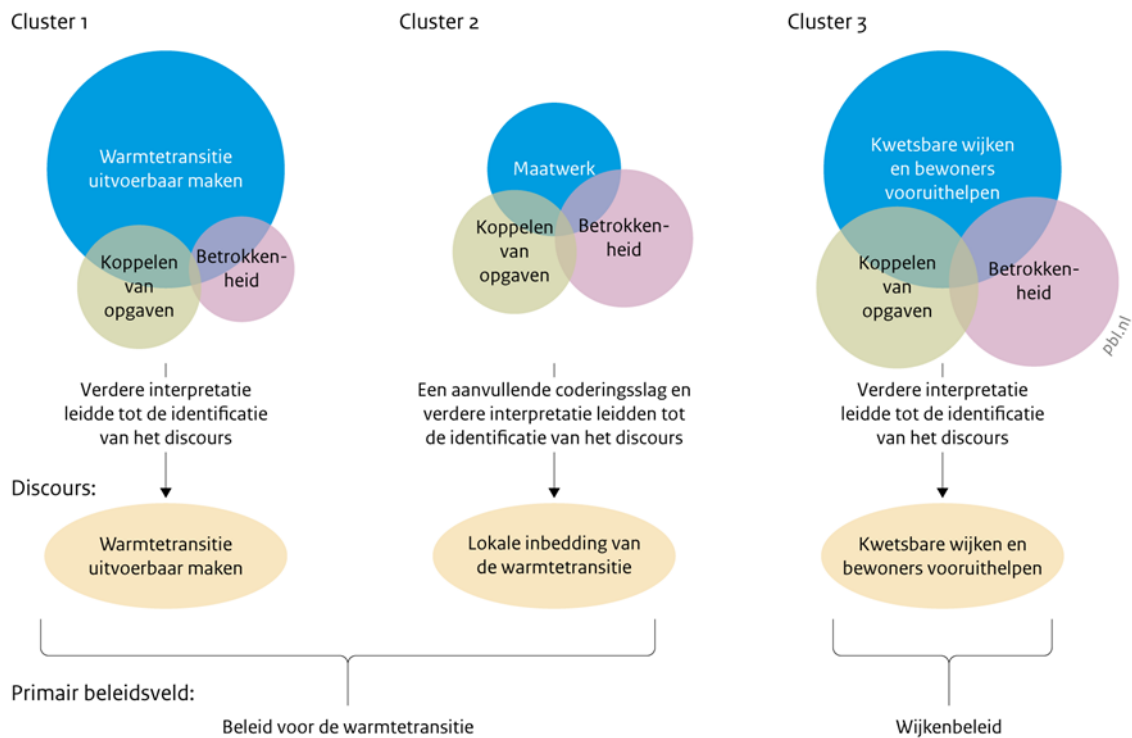
Verschil tussen de ‘hardheid’ van de verschillende discourses

Een ander probleem dat optrad was de onderscheidenheid tussen de verschillende discourses. Sommige waren goed uit elkaar te halen, maar andere discourses vertoonden zowel qua co-occurrence (in de tabellen) veel overlap, als ook in de handmatig gemaakte netwerkviews in Microsoft Visio. Één discours, namelijk: ‘de warmtetransitie uitvoerbaar maken’ en de eerdere, smaller gedefinieerde versies hiervan uit het codeboek ‘gelijktijdig overstapmoment’ en ‘aardgasvrij’, bleken zich gemakkelijker te onderscheiden van andere archetypische discourses, doordat deze zich aan heel andere codes hechtten. De overige discourses hadden echter weinig onderscheidend vermogen ten opzichte van elkaar.

Visuele representatie van de ‘kwantitatieve’ en ‘kwantitatief-kwantificerende’ uitkomsten

Omdat het probleem van de inconsistente archetypische discourses niet makkelijk op te lossen en te begrijpen was: ‘voor een buitenstaander lijkt het namelijk te gaan om een typisch gevalletje “computer says no” of “error”’ en lijkt het probleem alleen in Atlas.ti te bestaan en daarbuiten niet; hebben de onderzoekers gebruik gemaakt van conceptuele modellen om aan elkaar uit te leggen hoe het probleem in de methode zich verhield tot de rest van het onderzoek. Daartoe is een schets gemaakt van hoe de onderzoekers zich deductief een beeld hebben gemaakt van de empirie aan de hand van drie of meerdere te onderscheiden discourses. Deze visualisatie is inductief opgebouwd vanuit Atlas.ti, waarbij aanvankelijk één discours (‘de warmtetransitie uitvoerbaar maken’) terug te zien is en daarnaast een hele ‘blur’ aan verwante discourses, waarvan onduidelijk was wat de juiste noemer was. Later is deze werkversie verder gestructureerd en samengevat tot figuur 3.5 uit het hoofdrapport:

Figuur 3.5
Identificatie van de drie discourses in beleid

Bron: PBL

Hoe de inconsistentie op te lossen?

De ontstane situatie vroeg ons onderzoeksteam om innovatie. De verwachting dat de methode van Nabielek et al. (2022) probleemloos kon worden herhaald in dit onderzoek kwam dus niet uit, en het uitproberen van allerlei instinctieve correcties bij wijze van trial en error zou het onderzoek vertragen en inhoudelijk niet beter maken. Uiteindelijk heeft het onderzoeksteam ‘om het probleem’ heen gewerkt door naast de bestaande co-occurrence-plotter-methode en de ‘boompjes’-methode met behulp van Visio nog twee vormen van analyse los te laten op de coderingsdatabases in Atlas.ti en deze te trianguleren. Bij deze triangulatie waren de inconsistenties kleiner en konden herbevestigde verbanden worden meegenomen voor toetsing in de geheel kwalitatieve analyse (tekstanalyse en expert judgement) van de twee onderzoekers met jarenlange ervaring in dit onderwerp. Alle resultaten uit Atlas.ti (die onder ‘totaaloverzicht triangulatiestool’) worden beschreven zijn uiteindelijk meegenomen als “kwantificerende kennisbasis voor de kwalitatieve analyse” en werden gebruikt als bewijsmateriaal voor het poneren of verwerpen van hypothesen of stellingen in de beschrijving van de definitief vastgelegde discourses.

Redundance-tool

Alvorens andere ‘indicatoren’ te gaan gebruiken voor de aanwezigheid van discourses, is allereerst op zoek gegaan naar de aanwezigheid van -alsnog- systematische fouten in de databases. Zoals eerder vermeld in dit onderzoek en in Nabielek et al. (2022) kunnen co-occurrences sterk vertekenen op basis van de lengte van aan de codes gekoppelde citaten. Om dit tegen te gaan hebben wij in dit onderzoek voor het eerst de nieuwe zogenaamde ‘redundance-tool’ uit Atlas.ti gebruikt om de database te zuiveren. Deze tool biedt de kans tot het beredeneerd wel of niet clusteren van quotes, om zo onterechte dubbeltellingen te voorkomen. Per clustering werden (meestal) drie keuzes

aangeboden: opdelen, samenvoegen of een tussenvariant. In de meeste gevallen is gekozen voor samenvoegen, omdat de quote slechts één waarneming uit de tekst bevatte. In gevallen waarin meerdere, inhoudelijk te onderscheiden waarnemingen voorkwamen in één zin of zinsnede werd gekozen voor opdelen en werd het aantal overlappingsen voor deze quote hetzelfde gehouden als het originele aantal in de co-occurrence-tabellen. Een voorbeeld hiervan is het meerdere keren voorkomen van het schaalniveau wijk of de doelgroep achterblijvers in één zin of alinea. Het betrof dan meerdere waarnemingen.

Door het toepassen van de redundance-tool wijzigden zowel absolute als verhoudingsmatige samenhangen tussen codes in beide databases sterk; zodanig dat de handmatige-netwerk-methode ('boompjes') opnieuw uitgewerkt moest worden en tot andere dominante codes per codefamilie leidde. Toch bleken er na het zuiveren van de database door deze tool opnieuw inconsistenties van gelijke aard op te treden met de zes codes voor archetypische discoursen. Ze waren slecht van elkaar te onderscheiden en verschilden opnieuw van inhoud in database I en II.

Overzicht van alle kwantificerende analyses maken en verwerken tot een triangulatiemiddel

Om meer zekerheid te krijgen over de resultaten uit Atlas.ti en de geldigheid ervan is ervoor gekozen om op de eerdere manier en op nieuwe manieren informatie op te halen uit de database over de 'karakteriserende eigenschappen/het DNA' van de zes voorlopig aangehouden discoursen. Door vier verschillende methoden voor het uitlezen van co-occurrence naast elkaar te zetten (de twee huidige 'boompjesanalyses', en twee nieuwe automatisch gegenereerde netwerkschetsen, de zogenaamde 'discouruskernen') en de verschillen tussen de uitkomsten hiervan weg te strepen is gekomen tot meer zekerheid over de kenmerken van de gevonden discoursen. Op basis hiervan werden codes geïdentificeerd die uniek zijn voor het voorlopige discours. Bij 'de warmtetransitie uitvoerbaar maken' zagen we onder andere de codes 'economische duurzaamheid', 'het moet betaalbaar zijn' en 'warmtenet' terug, en bij 'kwetsbare wijken en bewoners' o.a. 'eigenaar-bewoners' en 'waar de nood het hoogst is'. Daarnaast zijn nadien ook nog enkele andere analyses toegepast op basis van absolute aantallen waarnemingen in code-document-tabellen (zogenaamde groundedness). Het uiteindelijke pakket van analyses noemen we hieronder kortweg de 'triangulatiemiddel', omdat het een middel was triangulatie toe te passen op deels inconsistente resultaten (zie ook Bijlage F).

Totaaloverzicht analyses triangulatiemiddel

De triangulatiemiddel bestaat feitelijk uit meerdere tabellen met uitkomsten uit Atlas.ti die op elkaar aansluiten. Deze zijn openbaar en te raadplegen in de bijlage F. Deze uitkomsten zijn overgenomen uit twee soorten output die Atlas.ti kan genereren: Co-occurrence en Code-document. Binnen de Co-occurrence-optie bevinden zich meerdere manieren waarop de geselecteerde informatie kan worden weergegeven. Hoewel de kruistabel het meest gangbare middel is, kan er ook gebruik gemaakt worden van histogrammen, Sankey-diagrammen of door de computer zelf gegenereerde netwerken tussen codes. Uit deze laatste optie hebben wij de nieuwe indicatoren gehaald. In Nabielek et al. (2022) wordt deze, daar nog niet gebruikte, maar wel aanbevolen optie, aangeduid als 'netwerkview' of 'netwerkanalyse'.

Co-occurrence-'boompjesanalyse'

Bij de 'boompjesanalyse' is op basis van co-occurrence-kruistabellen telkens aangegeven welke codes per codefamilie dominant zijn in het bronmateriaal. Zoals reeds op pagina 10 beschreven, is

daarvoor wel een aanknopingspunt nodig. Dit waren, net als tijdens de eerste toepassing de zes codes voor 'doelen wijkaanpak'.

Uit ieder deel van de analyse ontstond dus een lijst met aan de 'doelen wijkaanpak' verbonden dominante codes per codefamilie uit het codeboek. Deze konden ook grafisch worden uitgedrukt in Microsoft Visio als een 'boompje'. In totaal waren er zes 'boompjes' (afgeleid van de zes codes voor 'doelen wijkaanpak') met ieder twee versies: één voor database I (beleidsteksten) en één voor database II (interviews). Het spreekt vanzelf dat hier niet meer gewerkt is met de originele 'boompjes' uit de eerste en tweede ronde, maar dat alle figuren gecorrigeerd zijn op basis van de nieuwe databases na toepassing van de 'redundance'-tool.

Co-occurrence-'discourstkernen'

In Atlas.ti is vervolgens ook grafische output opgevraagd rondom de zes codes. Nu kan dat in principe met één druk op de knop, maar dan ontstaat een enorme kluwen, in plaats van een overzichtelijk netwerk. Daarom zijn eerst handmatig alle codes geselecteerd in de kruistabel-weergave die een overlap van 13% of meer hadden met de betreffende code uit de familie 'doelen wijkaanpak'. Daarna werd wederom een figuur opgevraagd. Deze is overigens nog verder 'gesnoeid' indien één of twee van de codes visueel op veel grotere afstand stond van het kernbegrip dan de andere codes. Zo bleven uiteindelijk overzichtelijke figuren over, te vergelijken met een woordspin, maar dan bestaande uit bollen van verschillende grootte en kleur, verwijzend naar codefamilie van de bol (=code) en het aantal waarnemingen ervan.

Op deze manier zijn van iedere code (zes stuks) dus twee grafische netwerken opgevraagd die wij in het onderzoek 'discourstkernen' genoemd hebben: één voor de database met beleidsdocumenten en één voor de database met interviewtranscripten. In principe weer twaalf 'boompjes' dus, maar dan geautomatiseerd gegenereerd en daarnaast niet geordend op codefamilie.

Overlap van de discourstkernen

Zoals eerder beschreven vormden de resultaten deels een 'blur'. Dat komt omdat meerdere discoursen sterk met elkaar overlaptten. De sterkst overlappende concept-discoursen: betrokkenheid genereren, koppelen van beleidsopgaven en later ook lokale inbedding (zie hiervoor 'derde coderingslag'), zijn daarom ook in één netwerk geplaatst met de codes die zij in hun individuele 'discourstkernen' deelden. Deze overlap is geanalyseerd in beide databases om te kunnen kijken in hoeverre bepaalde codes meer bij het ene discours als bij het andere hoorden. Eigenstandige resultaten heeft deze analyse niet opgeleverd.

De 'boompjesanalyses' en de 'discourstkernen' vormden gezamenlijk de vier indicatoren aan de hand waarvan ieder concept-discours werd beschreven. Hierover later meer. Voor de volledigheid beschrijven wij ook nog de aanvullende analyses die zijn gedaan op hetzelfde tijdstip op basis van het code-document-principe.

Code-document: chronologische analyse beleidsteksten

Door het aantal keren dat alle codes in het codeboek zijn toegepast per tekst in de beleidsdatabase op te vragen is het mogelijk aanvullende analyses te doen. Eén daarvan is de chronologische analyse: hierbij zijn de tekstbronnen in volgorde gezet van wanneer zij geschreven zijn en is gekeken naar het verloop van de absolute aantallen codes van begintekst tot eindtekst.

Code-document: verschillen tussen overheidsprogramma's

Ook is het mogelijk om de bronteksten uit de beleidsdatabase te sorteren op het Rijksprogramma waar zij deel van uitmaken. Het gaat dan onder andere om het Klimaatakkoord, het PAW, het Nationale Isolatie Programma, de Green Deal Aardgasvrije Wijken, en de City Deals.

Uit bovenstaande code-documentanalyses (chronologisch en op overheidsprogramma) zijn 10 hypothesen voortgekomen die zijn voorgelegd aan collega-onderzoekers voor een beoordeling op basis van 'expert judgement' (kortweg is dus gevraagd hoe aannemelijk zij deze hypothesen achtten en of deze pasten binnen de bevindingen van eerdere onderzoeken van henzelf en collega's) en een kwalitatieve toetsing aan het bronmateriaal.

Code-document: hegemonie van discoursen

Bij zowel de interviews als de beleidsteksten is per bron gekeken naar hoe de zes archetypische discoursen naar verhouding voorkwamen in elke tekst of interview. Dit om te kijken of er misschien aan bepaalde beleidsprogramma's of respondenten zuiver één discours te koppelen was. Dit bleek maar beperkt het geval. Alle interviews en teksten bespraken meerdere archetypische discoursen, hoewel in sommige interviews duidelijk één van de zes als leidend kon worden gezien. Dit was dan meestal het discours 'warmtetransitie uitvoerbaar maken'.

Onderscheidende kenmerken op basis van triangulatie

De handmatige en automatische netwerkanalyses van de zes aan beredeneerde discoursen gekoppelde codes leverden ieder voor zich lijsten op van codes die het meest verwant zouden zijn aan ieder concept-discours voor zich. Per code/discours konden vier lijsten naast elkaar worden gezet van gerelateerde begrippen. Lijst 1 en 3 waren de handmatige netwerken ('boompjes') en lijst 2 en 4 de automatisch gegenereerde netwerken ('discourskernen'). Lijst 1 en 2 betroffen de beleidsteksten en lijst 3 en 4 de database van de interviewtranscripten.

Door overeenkomsten tussen de vier lijsten per discours te arceren ontstond een eindlijst van codes die per discours twee keer of vaker waren gearceerd. Deze belandden in een nieuw document. In dit document werden de eindlijsten van de discoursen naast elkaar gezet en werd bekeken in hoeverre deze onderscheidend van elkaar waren. Resultaat was dat er geen empirische grond was om zes verschillende discoursen te onderscheiden. Op basis van de kwalitatieve analyse is gekozen om drie discoursen aan te houden.

Een kwalitatieve analyse

Naast de kwantificerende analyse is ook een kwalitatieve of interpretatieve analyse uitgevoerd om de tekstfragmenten bij de bijbehorende codes verder inhoudelijk te interpreteren. De kwantificerende analyse geeft namelijk enkel inzicht in de omvang van bepaalde associaties (dat er bijvoorbeeld als het gaat over de wijkaanpak in relatie tot het vooruit helpen van kwetsbare wijken en bewoners veel over gemeenten wordt gesproken), maar geven geen zicht op hoe erover deze relatie wordt gesproken (wat is dan de rol van de gemeente?). Om de daadwerkelijke argumentatie in kaart te brengen is het daarom noodzakelijk om de citaten die aan de verbanden ten grondslag liggen interpretatief te analyseren.

Interpretatie van de codes

Voor de interpretatieve analyse hebben we elk van de zes geïdentificeerde doelen (archetypische discoursen) verder geanalyseerd met behulp van het analysekader (zie figuur 3.1 in hoofdstuk 3 van het rapport). Daarvoor hebben we de tekstfragmenten geanalyseerd waarbij de gecodeerde doelen overlap hadden met de verschillende bouwblokken uit het analysekader. De resultaten hiervan zijn samengevat in een Excel-sheet of Word-document. Deze documenten zijn als basis gebruikt voor het construeren van verschillende argumenten die terug te zien waren onder de verschillende ‘doelen’. Hieruit bleek dat onder de doelen ‘de warmtetransitie uitvoerbaar maken’ en ‘kwetsbare wijken en bewoners’ een duidelijke argumentatielijn te identificeren was. In andere doelen was geen argumentatielijn zichtbaar (experimenteren met de wijkaanpak) of dat er verschillende argumentatielijnen bestonden onder eenzelfde doel, die elkaar (deels) leken tegen te spreken. Zo werd het koppelen van opgaven soms als vrijblijvend neergezet (als iets dat kan maar niet hoeft) en anderzijds als absoluut noodzakelijk. Dit was het geval voor de doelen ‘het genereren van betrokkenheid onder bewoners en andere actoren in de wijk’, ‘het koppelen van opgaven in de wijk’ en ‘het leveren van maatwerk bij de uitvoering van beleid’.

Derde coderingsslag

Toch constateerden we ook dat de argumentatielijnen ‘de warmtetransitie uitvoerbaar maken’ en ‘kwetsbare wijken en bewoners’ niet alle argumentatielijnen die we terugzagen dekten. Fragmenten van argumenten uit de analyses van de doelen ‘het genereren van betrokkenheid onder bewoners en andere actoren in de wijk’, ‘het koppelen van opgaven in de wijk’ en ‘het leveren van maatwerk bij de uitvoering van beleid’ leken samen te vatten te zijn in een derde discours. Voor de robuustheid van de analyse hebben we er daarom – in overleg met de klankbordgroep – voor gekozen om nog een extra coderingsslag uit te voeren met de code ‘lokale inbedding’. De analyse van deze code heeft uiteindelijk geleid tot een derde consistente argumentatielijn die het derde discours omschrijft.

Om de derde coderingsslag in tijd te beperken, is gekozen geen nieuwe quotes meer aan te maken maar de nieuwe code ‘lokale inbedding’ alleen toe te passen op materiaal dat al gekoppeld was aan één of meerdere bestaande codes uit het codeboek. Dit nieuwe doel kwam immers voort uit de analyse van de andere doelen. Deze methode had echter tot nadeel dat de overlapperspercentages met andere codes in de diverse co-occurrence-analyses niet direct vergelijkbaar waren met de overlapperspercentages van de andere twee discoursen en dus alleen als ordinale cijfers konden worden gezien.

Vaststellen van eindresultaten

Het gebruik van de hermeneutische onderzoekssoftware Atlas.ti had tot doel de interpretatieve analyse van de beleidsteksten en interviewtranscripten te gidsen en waar mogelijk semi-kwantitatief te onderbouwen. Dit om te laten zien dat de eindresultaten van het onderzoek reproduceerbaar zijn en niet geheel afhankelijk van de kennis of kleuring van de empirie door de onderzoekers. We hebben gedacht en gepoogd om Atlas.ti, naar idee van eerdere succesvolle ervaringen in PBL-onderzoek (Nabielek et al., 2022) ook rechtstreeks te gebruiken in het benoemen en selecteren van discoursen uit de beleidspraktijk van de wijkaanpak in de warmtetransitie. Uiteindelijk zijn hiervoor toch meer denkstappen gezet dan beoogd en waren de resultaten niet eenduidig genoeg om Atlas.ti ‘zelf’ de discoursen te laten uitwijzen. De hier volgende tekst dient ter verantwoording van de laatste mutaties die hebben plaatsgevonden voor het opschrijven van de resultaten in dit rapport.

Vastgestelde discourses

De drie vastgestelde discourses zijn:

De warmtetransitie uitvoerbaar maken (nader beschreven op pagina 28 van het hoofdrapport)

Kwetsbare wijken en bewoners vooruithelpen (nader beschreven op pagina 32 van het hoofdrapport)

Lokale inbedding van de warmtetransitie (nader beschreven op pagina 37 van het hoofdrapport)

Losgelaten discourses

De discourses 'de wijk als proeftuin', 'koppelen van opgaven', 'maatwerk' en restcategorieën die overbleven zijn weggelaten uit de eindresultaten. Daar waren verschillende redenen voor. Zo bleken 'de wijk als proeftuin' en 'maatwerk' niet over een volwaardige discours-kern te beschikken.

Daarnaast bleken ze uiteindelijk ook niet zo onderscheidend als de drie overgebleven discourses.

Uiteindelijke verschillen in 'hardheid' tussen de drie discourses en hoe hiermee om te gaan

Tenslotte nog een kleine noot ter zorgvuldigheid bij het interpreteren van de eindresultaten. In het onderzoek zijn verschillende versies van codeboeken gebruikt, waarbij drie codefamilies erg dicht op elkaar zaten: Leitmotiv, beleidsdoel en doelen wijkaanpak. Ten gevolge daarvan zijn diverse codes in de loop van het onderzoek bijeengevoegd. Voor alle drie de vastgestelde discourses is dat het geval. Toch valt op te merken dat de 'hardheid' waarmee het eerste discours (de warmtetransitie uitvoerbaar maken) letterlijk van meet af aan (dus vanaf de eerste resultaten) al toonbaar was, terwijl de andere discourses minder expliciet te herleiden waren. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat het eerste discours lange tijd het dominante discours is geweest en dat de andere discourses nog in opkomst zijn.

2 Bijlage B Codeboek

Tabel B.1 – codeboek discoursanalyse Waarom de Wijk?
Coderingsslag 1: gesloten codering

Familie	Code	Omschrijving
Beleidsinstru- menten	Preek (informatie verstrekken)	Beleidsmiddelen die zich richten op het realiseren van beleidsdoelen door middel van overreding
	Wortel (verleiding)	Beleidsmiddelen die zich richten op het realiseren van beleidsdoelen door middel van beloning
	Stok (dwang/ verboden)	Beleidsmiddelen die zich richten op het realiseren van beleidsdoelen door middel van sancties
	Convenanten/ vrijwillige afspraken	Beleidsmiddelen die zich richten op het realiseren van beleidsdoelen door middel van vrijwillige afspraken tussen partijen
	Fysieke ingreep	Beleidsmiddelen die uitgaan van een fysieke interventie (bijv. de straat afzetten)
Problemen en oplossingen	Probleemdefinities	Oordelen waarom de wijkaanpak niet de juiste oplossing zou zijn voor de warmte-transitie (redenen kunnen bijvoorbeeld gebrek aan autonomie of complexiteit zijn)
	Oplossingen	Opvattingen over waarom de wijkaanpak het juiste schaalniveau is voor de warmte-transitie (o.a. wensbeelden en kansen van de wijkaanpak)
	Kennishiaat	Gebrek aan kennis
Wijkenmerken	Fysieke Kenmerken	Waar het kenmerken van de fysieke gebouwde omgeving betreft (gebouwen, infrastructuur, straat etc.)
	Sociale Kenmerken	Waar het kenmerken van de bewoners betreft in de wijk
	Gelijkvormigheid	Waar het gaat over de éénvormigheid/gelijkvormigheid binnen de wijk
Overheidsactoren	Rijksoverheid algemeen	Verwijzingen naar de rijksoverheid
	Provincie	Verwijzingen naar de provincie
	Gemeente	Verwijzingen naar de gemeente
	Waterschap	Verwijzingen naar het waterschap
	(Rijks)overheidsactoren (overig)	O.a. verwijzingen naar ministeries
Burgeractoren	Burgers nemen initiatief bij uitvoering	Burgers als initiatiefnemers van de uitvoering beleid

	Burgers participeren op uitnodiging	Burgers als deelnemers aan de uitvoering van beleid
	Burgers ervaren voordelen van beleid	Burgers als onderworpen aan beleid, bijvoorbeeld burgers hebben ook baat bij een energiezuinige woning
	Burgers maken bezwaar/ klagen	Burgers onderwerpen aan beleid, onder vinden de nadelen of vertonen weerstand
Marktpartijen	Warmtebedrijven	Verwijzingen naar warmtebedrijven
	Netbeheerder	Verwijzingen naar netbeheerders
	Overig (excl. woningcorporaties)	Verwijzingen naar overige actoren
Overheidsrollen	Besturen (direct sturen van bovenaf)	Sturing op samenhang met het grotere systeem (top-down)
	Navigeren (kaderstellend)	Overheid stelt kaders waarbinnen ondergeschikte mag acteren
	Laveren (kaders liggen open)	Overheid faciliteert lokaal initiatief, ondergeschikte mag eigen kaders ontwikkelen (vanuit eigen visie op doelen en middelen)
	Stakeholderconsultatie	De overheid consulteert (lokale) partijen t.a.v. de wijkaanpak
Ruimtelijk schaalniveau	Nederland	Verwijzingen naar het landelijk schaalniveau
	Regio	Verwijzingen naar het regionale schaalniveau
	Stad/ dorp	Verwijzingen naar het schaalniveau van de stad/ het dorp
	Wijk	Verwijzingen naar het schaalniveau van de wijk
	Buurt	Verwijzingen naar het schaalniveau van de buurt
	Gebouw	Verwijzingen naar het schaalniveau van het gebouw
	Huishouden	Verwijzingen naar het schaalniveau van het huishouden
	Overig	Verwijzingen naar overige schaalniveaus
Bestuurlijk schaalniveau	Europees beleid	Verwijzingen naar Europees beleid
	Rijksbeleid	Verwijzingen naar het rijksbeleid
	Provinciaal beleid	Verwijzingen naar provinciaal beleid
	Gemeentelijk beleid	Verwijzingen naar gemeentelijke beleid
	Wijkaanpak	Verwijzingen naar beleid gericht op de wijk
	Regulering overlaten aan marktpartijen	Verwijzingen waar beleid het overlaat aan de markt
	Individuele regeling	Bijvoorbeeld een ontheffing van een bestemmingsplan of het verstrekken van een vergunning

Beleidsdoelen	Experimenteren	Het uitproberen van nieuwe manieren om beleidsdoelen te realiseren, zonder dat deze toepassing verstrekkende gevolgen heeft buiten het plangebied
	CO ₂ -reductie	Het nastreven van het reduceren van CO ₂ -uitstoot
	Aardgasvrij	Het nastreven van een aardgasvrije gebouwde omgeving
	Leefbaarheid	Het nastreven van sociale doelstellingen rondom de leefbaarheid van wijken
	Betrokkenheid genereren	Het betrekken van burgers bij beleid
Ideologie	Principiële stellingname	Normatieve uitingen over hoe iets behoort te gaan of te zijn (moeten, is/zijn, worden, geacht, belangrijk, noodzakelijk)
	Pragmatische stellingname	Pragmatische uitingen over hoe iets (nu éénmaal) is (kunnen, wellicht, als..dan, indien)
Doelgroepen naar sociale ladder	Koplopers	Verwijzingen naar koplopers
	Achterblijvers	Verwijzingen naar achterblijvers
	(Kans)rijken	Verwijzingen naar kansrijken
	(Kans)armen	Verwijzingen naar kansarmen
	Het (stille) midden	Verwijzingen naar het stille midden
Doelgroepen naar eigendomsvorm	Gebouweigenaren	Verwijzingen naar gebouweigenaren
	Eigenaar-bewoners	Verwijzingen naar eigenaar-bewoners
	Huurders	Verwijzingen naar huurders
	VVE's	Verwijzingen naar VVE's
	Woningcorporaties (ook als actor)	Verwijzingen naar woningcorporaties
Technologieën	Warmtenet	Verwijzingen naar warmtenetten
	Warmtepomp/ all-electric	Verwijzingen naar warmtepomp/ all-electric verwarmen
	Waterstof	Verwijzingen naar waterstof
	Groen gas	Verwijzingen naar groen gas
	Overig (alternatieve infra)	Verwijzingen naar overige infra voor verwarming gebouwen (waaronder ook isolatie)
Leitmotiv/ aangrijpingspunt	Verouderde infra	De warmtetransitie moet geprioriteerd worden naar waar de infrastructuur het dringendst aan vernieuwing toe is
	Koppelkansen/ realiseren andere beleidsdoelen	Bij de warmtetransitie in de wijk staat voorop dat doelen in een ander domein dan het realiseren van een nieuwe structuur voor verwarming gelijktijdig worden gerealiseerd
	Meekoppelkansen/ no-regret opties	Bij de warmtetransitie in de wijk staat voorop dat tijdens de fysieke

		werkzaamheden zoveel mogelijk praktische werkzaamheden worden meegenomen die gelijktijdig kunnen worden uitgevoerd zonder (financieel) nadelige gevolgen
	Opgave leefbaarheid	Bij de warmtetransitie is niet de energetische kwaliteit van de wijk, maar het verbeteren van de leefbaarheid/sociale veiligheid van de wijk het hoofddoel
	“Het moet haalbaar zijn”	De warmtetransitie moet geprioriteerd worden naar daar waar de ingrepen het meest kansrijk/haalbaar worden geacht
	“Het moet betaalbaar zijn”	De warmtetransitie moet worden geprioriteerd naar waar de kosten voor het toepassen van een techniek de laagste maatschappelijke kosten genereert.
	“Waar de nood het hoogst is”	De warmtetransitie moet worden geprioriteerd naar waar nu het meeste onnodig overvloedige aardgas- en energieverbruik is
Duurzaamheidsmotief	Ecologische duurzaamheid (planet)	Het nastreven van waarden die de druk van het menselijk handelen op de levende en abiotische natuur op aarde verlichten en de kwaliteit van het fysieke milieu verbeteren
	Economische duurzaamheid (prosperity)	Het nastreven van enkel strikt noodzakelijke hinder voor economische groei/ontwikkeling door milieubescherpende maatregelen en het beschermen van voorraden en leveringszekerheid
	Sociale duurzaamheid (people)	Het nastreven van waarden die de nadruk leggen op solidariteit tussen mensen onderling en het bereiken van een zo hoog mogelijk (niet-materieel) welbevinden voor iedereen en een gelijke verdeling hiervan
Vocabulaire	Metaforen	Gaat om metaforen die worden gebruikt, bijvoorbeeld vliegwiel etc.
	Aannames	Dingen die vanzelfsprekend worden geacht (bijv. homogene wijken)
	Beleidsconcepten	Concepten die bepaald beleid definiëren, bijvoorbeeld proeftuin, leerprogramma etc.

Tabel B.2 – codeboek discoursanalyse Waarom de Wijk? Coderingslagen 2 & 3: codering van de ‘doelen wijkaanpak’

[İ σ ññ⁴	9 -×³/₄	á σ =ðÑññσσ̄ ěك
? →M/A ㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ Ż	7³/ᵏᵏ ŻŻ/A Ṅ/Ȧᵏ	? ³/₄㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ ŻŻ/Ȧ ð̇τ̇ᶜ/A ㉔ ě̇Ĵ̇İ Ĵ̇ ! ³/₄ᵏᵏ ŻŻ/A ㉔ ᶜ/A ㉔ İ τ ð́ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᵏᵏ ㉔ᵛᶜ τ ñ̇/Ȧ ㉔ ³/₄ᵏᵏ ð̇ Ż/Ȧ × ㉔ ᶜ/Ȧ İ İ τ ð́ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ³/₄ ㉔ → Ż ㉔ ㉔ ³/₄ ㉔ ᶜ/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ð̇Ñ İ İ τ ñ̇/Ȧ ㉔ ㉔ ㉔ İ τ ㉔ ³/₄ ð̇ ᶜ/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ñ̇ × ³/₄ ㉔ ᵏᵏ ⊗ ³/₄ ᶜ/ᵏᵏ Ż ㉔ İ İ τ ð́ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/Ȧ ㉔ ᶜ/Ȧ ㉔
? ³/₄㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ ᶜ/ᵏᵏ Ṁᶜ		? ³/₄㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ Ż ㉔ İ İ Ż/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ -㉔ ³/₄ᵏᵏ ㉔ ³/₄ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ³/₄ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ İ İ τ ð́ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ŻŻ/Ȧ ㉔ Ż ㉔ ㉔ ㉔ ㉔ ㉔ İ İ τ × ³/₄ ᶜ/ᵏᵏ × ³/₄ ㉔ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ × ³/₄ ᶜ/ᵏᵏ ³/₄ ᶜ/ᵏᵏ ㉔
] ³/₄ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ñ̇ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ		? ³/₄㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ Ż ㉔ İ İ Ż/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ -㉔ ³/₄ᵏᵏ ㉔ ³/₄ ㉔ ㉔ ³/₄ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ñ̇ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ð̇ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ
u -ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ		? ³/₄㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ Ż ㉔ İ İ Ż/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ -㉔ ³/₄ᵏᵏ ㉔ -ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ σ ³/₄ ㉔ İ İ σ ³/₄ ㉔ ㉔ ³/₄ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ㉔
u ᶜ/ᵏᵏ İ ᶜ/ᵏᵏ ³/₄ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ		? ³/₄㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ Ż ㉔ İ İ Ż/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ -㉔ ³/₄ᵏᵏ ㉔ ! ³/₄ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ
~ İ İ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ		? ³/₄㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ Ż ㉔ İ İ Ż/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ -㉔ ³/₄ᵏᵏ ㉔ -ᶜ ㉔ İ İ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ
x -Ż İ ᶜ/ᵏᵏ ³/₄ × ᶜ/ᵏᵏ ěك		? ³/₄㉔ᵛᶜ İ İ τ ð́ Ż ㉔ İ İ Ż/Ȧ ᶜ/ᵏᵏ ㉔ -㉔ ³/₄ᵏᵏ ㉔ -ᶜ ㉔ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ ᶜ/ᵏᵏ

3 Bijlage C Dataset

Beleidsdocumenten

- Oogsten en inzichten uit de bijeenkomsten van de energiedialoog (2016), Twynstra Gudde, specifiek het hoofdstuk over ruimteverwarming
- Green Deal Aardgasvrije Wijken (2017)
- Werkdocument: Samenvatting Wijkgerichte Aanpak – tafel Masterplan (2018), ter voorbereiding van het Klimaatakkoord
- Kamerbrief ‘Aardgasvrije wijken’ (3 april 2018), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Bijlage bij Kamerbrief over aardgasvrij wijken: Grootschalige proeftuinen voor aardgasvrije wijken (3 april 2018)
- Klimaatakkoord (2019), specifiek het hoofdstuk over de verduurzaming van de gebouwde omgeving
- Kamerbrief ‘Stand van zaken Klimaatakkoord Gebouwde omgeving’ (2020), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Programmaplan ‘Samen leren door te doen’ (2021), Programma Aardgasvrije Wijken
- Kamerbrief ‘Stand van zaken Klimaatakkoord Gebouwde omgeving’ (2021), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- City Deal Energiek Wijken, duurzaam en sociaal (2021), Agenda Stad
- Kamerbrief ‘Voortgang Programma Aardgasvrije Wijken’ (7 juni 2022), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Beleidsprogramma ‘Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving’ (2022), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties/ Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
- Kamerbrief ‘Aankondiging regeling lokale aanpak isolatie’ (12 december 2022), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Beleidsprogramma ‘Nationaal Isolatieprogramma’ (2022), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Beleidsprogramma ‘Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid’ (2022), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Kamerbrief ‘Voortgang Programma Aardgasvrije Wijken (13 april 2023), Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Respondenten

Regien van Adrichem (City Deal Energieke Wijken/ Platform31), Jan van Beuningen (BZK [inmiddels VRO]), Henk Jan Bierling (City Deal Energieke Wijken/ BZK [inmiddels VRO]), Edwin Buser (NPLW/BZK [inmiddels VRO]), Jos van Dalen (voormalig PAW/BZK), Jaap Drooglever (voormalig

PAW, NPLW/BZK [inmiddels VRO]), Lot van Hooijdonk (gemeente Utrecht/ aanwezig bij onderhandelingen Klimaatakkoord sectortafel Gebouwde Omgeving), Anneke van Kempen (NIP/BZK [inmiddels VRO]), Roy Kramer (NPLV/BZK [inmiddels VRO]), Prisca Meesters (NPLV/BZK [inmiddels VRO]), Maarten van Poelgeest (AEF/ Voorzitter Uitvoeringsoverleg Gebouwde Omgeving), Harald Polet (BZK [inmiddels VRO]), Peter Schuthof (NPLW/BZK [inmiddels VRO]), Tjalling de Vries (BZK [inmiddels VRO]).

Interviewprotocol

Doel onderzoek

Het Rijk ondersteunt de wijkaanpak in de warmtetransities in verschillende programma's, zoals het beleidsprogramma 'Versnelling verduurzaming gebouwde omgeving', het programma Agenda Stad (waarin de warmtetransitie onderdeel is van specifieke City Deals) en het Nationaal Programma Isolatie. Er is geen overkoepelend beeld van de ideeën over de wijkaanpak die ten grondslag liggen aan deze programma's en in hoeverre zulke ideeën elkaar versterken of aanvullen (in plaats van tegenwerken).

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te geven in het 'wat', 'waarom' en 'hoe' van de wijkgerichte aanpak in de warmtetransitie. We zijn daarbij specifiek geïnteresseerd in de wijze waarop de rijksoverheid invulling geeft aan de wijkaanpak. In vervolgonderzoek kijken we naar hoe de ideeën achter het rijksbeleid zich verhouden tot de uitvoering van de warmtetransitie door gemeenten (en andere betrokken actoren binnen de wijk).

Opzet van het interview

We interviewen beleidsmedewerkers die betrokken zijn bij verschillende dossiers die betrekking hebben op de wijkgerichte aanpak in de warmtetransitie. Aanvullend doen we interviews met betrokkenen bij de sectortafel 'Gebouwde omgeving' van het Klimaatakkoord toentertijd die mee hebben gedacht over de keuze voor de wijkaanpak.

In het interview komen 4 thema's aan bod:

1. Beleidscontext overheidsprogramma
 - a. In dit blok is het doel om de context en belangrijkste elementen van het overheidsprogramma scherp te krijgen. Daarnaast kunnen we in algemene zin vragen naar hoe de wijk daarin voorkomt als schaalniveau voor de uitvoering van beleid.
2. De wijk als het juiste schaalniveau voor de warmtetransitie
 - a. In dit blok is het doel om scherp te krijgen waarom de wijk een geschikt schaalniveau voor de warmtetransitie is en op basis van welke kenmerken, en hoe de respondent de wijk begrijpt (bv. Fysiek homogeen of als plek van ontmoeting).
3. Doel van de wijkgerichte aanpak
 - a. In dit blok is het doel om scherp te krijgen wat het doel is van de wijkgerichte aanpak, welke verwachtingen leven er (bv. snelheid maken, werken aan leefbare wijken etc.). O.a. vragen naar doel, verwachtingen, verwachte effecten.
4. Governance van de wijkaanpak
 - a. In dit blok is het doel om scherp te krijgen wie er nodig is in de uitvoering van de wijkgerichte aanpak en wat de gewenste taakverdeling is tussen overheden en samenleving.

Welkom, voorstelronde, toelichting onderzoek (5 á 10 min)

- o. Op welke manier kwam of komt de wijkgerichte aanpak terug in uw recente of huidige werkzaamheden?
 - a. Wat verstaat u onder de wijkgerichte aanpak?

- b. In hoeverre bent u betrokken geweest bij de ontwikkeling van de wijkgerichte aanpak in het kader van de warmtetransitie, zoals bij het klimaatakkoord?

Beleidscontext overheidsprogramma (5 min)

1. Op welke manier bent u betrokken bij het beleidsprogramma [x]?
2. Kunt u ons iets over het beleidsprogramma vertellen?
 - a. Wat zijn de doelen van het beleidsprogramma?
 - b. Op welke manier wordt gepoogd deze doelen te behalen? (instrumenten/maatregelen)

Wijkgerichte aanpak t.o.v. het beleidsprogramma (15 á 20 min)

3. Wat is de rol van de wijkaanpak in dit specifieke programma?
 - a. Welk probleem hoopt u op te lossen met de wijkaanpak?
 - i. Wat is volgens u het doel – of zijn de doelen – van de wijkaanpak? (evt. doorvragen op betrokkenheid, experimenteren, koppelen van opgaven en realiseren/versnellen warmtetransitie, zie vraag 6).
 - ii. Waarom is het oplossen van dit probleem belangrijk voor het realiseren van de warmtetransitie?
 - iii. Hoe verhoudt de wijkgerichte aanpak zich volgens u tot het individuele spoor in de warmtetransitie?
 - b. Op welke manier draagt de wijkaanpak bij aan het oplossen van dit probleem?
 - c. Wat maakt de wijk als schaalniveau belangrijk bij het oplossen van dit probleem?
 - i. En welke kenmerken van de wijk dragen daaraan bij? (bijv. fysiek of juist sociaal homogeen; plek van ontmoeting)
 - ii. Wat voor type kennis is nodig om deze kenmerken in kaart te brengen?
 - d. Op welke wijken of wat voor type wijken richt het beleidsprogramma zich?
 - i. Zou de wijkaanpak zich ook moeten richten op een bepaalde technologische oplossing? Zoals warmtenet, warmtepompen, etc.
 - e. Vaak wordt de driedeling 'people', 'planet' en 'profit' gehanteerd. Waarop ligt de nadruk (of op welke combinatie) in het beleidsprogramma als het gaat om 'sociale', 'ecologische' dan wel 'financiële' duurzaamheid?
 - f. Wanneer is de wijkaanpak (volgens u) geslaagd? (bijv. Als 90% van de buurt gelijktijdig overstapt op het warmtenet, of als we kostenefficiënt de buurt aardgasvrij kunnen maken, of als naast dat de buurt verduurzaamd is ook de leefbaarheid beter is geworden).
4. Wat zijn belangrijke doelgroepen voor het beleid en waarom? (bijv. huurders, huis-eigenaren, verhuurders) (5 á 10 min)
 - a. Wie zou er moeten profiteren van de wijkaanpak? (bijv. kansarmen, kansrijken, koplopers, mensen in (energie)armoede)
 - b. Hoe zijn burgers idealiter betrokken bij (de uitvoering van) het beleidsprogramma?
 - c. Wat is het doel van burgerbetrokkenheid? Hoe draagt de wijkaanpak bij aan het belang van de burger? (bijv. ontzorgen, empowerment, democratisering)
5. Wat is er ervoor nodig om de wijkaanpak binnen dit programma te doen slagen? (5 á 10 min)
 - a. Wat is daarbij de rol van gemeenten?
 - i. Welke middelen heeft de gemeente (nodig) om deze rol te kunnen vervullen?
 - b. Wat is daarbij de rol van de rijksoverheid?

- i. Welke middelen heeft de rijksoverheid (nodig) om deze rol te kunnen vervullen?
- c. Welke andere actoren spelen daarbij een belangrijke rol?
- d. Wat is de gewenste taakverdeling tussen de overheden en andere partijen?

Wijkgerichte aanpak: reflectie op meerdere doelen (als dit bij de eerdere vragen nog niet aan bod is gekomen)

- 6. Uit onze analyse van beleidsdocumenten komt naar voren dat de wijkaanpak meerdere doelen kan dienen. We zijn benieuwd naar de wijze waarop u naar deze doelen kijkt.
 - a. In hoeverre kan de wijkaanpak volgens u een bijdrage leveren aan het vergroten van de betrokkenheid van burgers bij beleid? Waarom wel/niet? En op welke manier?
 - i. Welke andere actoren hebben baat bij een wijkaanpak?
 - b. In hoeverre kan de wijkaanpak volgens u een bijdrage leveren aan het koppelen van opgaven? Waarom wel/niet? En op welke manier?
 - i. Welke opgaven zouden daarbij het belangrijkste moeten zijn?
 - c. In hoeverre kan de wijkaanpak volgens u een manier zijn om te leren en experimenteren in beleid? Waarom wel/niet? En op welke manier?
 - d. In hoeverre kan de wijkaanpak volgens u een bijdrage leveren aan het realiseren, en wellicht zelfs versnellen, van de warmtetransitie? Waarom wel/niet? En op welke manier?

Aanvullende vragen (als er tijd over is)

- 7. We hebben in onze analyse gezien dat de wijkaanpak ook vaak geassocieerd wordt met het leveren van maatwerk.
 - a. In hoeverre denkt u dat de wijkaanpak maatwerk kan leveren?
 - b. Op welke manier?
- 8. We hebben in onze analyse gezien dat er binnen verschillende beleidsprogramma's van de rijksoverheid ook verschillend wordt nagedacht over het belang/gebruik van de wijkaanpak.
 - a. In hoeverre vindt u het belangrijk dat er een gezamenlijk begrip is van de wijkgerichte aanpak binnen deze programma's?
 - b. Wat zou u graag terug zien bij deze andere programma's wat betreft de wijkaanpak?

Afronding, nabranders, etc.

4 Bijlage D Screenshots Atlas.ti

Tabelweergaven

Beleidskfst-database

Figuur D.1

Verdeling van de code 'jargon' over de beleidskfsten

		◆ beleidsconcepten (jargon) 3563	Totals
1: 2019_Klimaatakkoord_wijkaanpak	651	221 6.20%	221 6.20%
2: 2017_greendeal aardgasvrije wijken	522	129 3.62%	129 3.62%
3: 2018_Brief-aan-gemeenten-aardgasvrij	176	42 1.18%	42 1.18%
4: 2018_grootschalige-proeftuinen-voor-aardgasvrije-wijken	252	102 2.86%	102 2.86%
5: 2021_Dealtekst-City-Deal-Energieke-Wijken-03032021b	1201	324 9.09%	324 9.09%
6: 2021_Stand van zaken Klimaatakkoord Gebouwde omgeving	661	181 5.08%	181 5.08%
7: 2016_oogsten-en-inzichten-uit-de-bijeenkomsten-van-de-energedialoog_selectie	740	106 2.98%	106 2.98%
8: 2018_Werkdocument_Samenvatting_WijkgerichteAanpak	280	83 2.33%	83 2.33%
9: 2020_kamerbrief-over-stand-van-zaken-klimaatakkoord-gebouwde-omgeving	1448	456 12.80%	456 12.80%
10: 2021_programmaplan-paw-2021-2024	404	116 3.26%	116 3.26%
11: 2021_voortgangsbrieff-over-programma-aardgasvrije-wijken	448	105 2.95%	105 2.95%
12: 2022_beleidsprogramma-versnelling-verduurzaming-gebouwde-omgeving_pp1_16	1528	448 12.57%	448 12.57%
13: 2022_Brief-aan-gemeenten-over-lokale-aanpak-isolatie	289	108 3.03%	108 3.03%
14: 2022_kamerbrief-voortgang-programma-aardgasvrije-wijken	345	76 2.13%	76 2.13%
15: 2022_Nationaal Isolatieprogramma	1122	273 7.66%	273 7.66%
16: 2022_nationaal-programma-leefbaarheid-en-veiligheid	2111	793 22.26%	793 22.26%
Totals		3563 100.00%	3563 100.00%

Figuur D.2

Co-occurrence van de inhoudelijke beleidsdoelen (grijs) met de discoursesn

		◆ kwetsbare wijken en bewoners 36	◆ Lokale inbedding 81	◆ warmtetransitie uitvoerbaar maken 54
● CO2-reductie	365	24	36	37
● experimenteren	102	12	7	5
● leefbaarheid	48	26	20	6

Figuur D.3
Co-occurrence van de 'beleidsinstrumenten' met de discourses

		● ◆ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 36	● ◆ Lokale inbedding Ⓜ 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 54
● ◆ convenanten/vrijwillige afspraken	Ⓜ 92	17	22	6
● ◆ preek (informatie verstrekken)	Ⓜ 97	4	14	11
● ◆ stok (dwang/verboden)	Ⓜ 114	1	1	10
● ◆ wortel (verleiding/ec. sturing)	Ⓜ 140	9	2	12

Figuur D.4
Co-occurrence van 'schaalniveau beleid' met de discourses

		● ◆ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 36	● ◆ Lokale inbedding Ⓜ 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 54
● ◆ Europees beleid	Ⓜ 24			
● ◆ Gemeentelijk beleid	Ⓜ 165	24	32	28
● ◆ Individuele regeling	Ⓜ 34	1		2
● ◆ Provinciaal beleid	Ⓜ 14		1	1
● ◆ regulering overlaten aan marktpartijen	Ⓜ 22			1
● ◆ Rijksbeleid	Ⓜ 331	20	25	30
● ◆ Wijk aanpak	Ⓜ 153	22	50	25

Figuur D.5
Co-occurrence van 'burgerparticipatie' met de discourses

		● ◆ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 36	● ◆ Lokale inbedding Ⓜ 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 54
● ◆ burgers ervaren voordelen van beleid	Ⓜ 19	3	5	1
● ◆ burgers maken bezwaar/klagen	Ⓜ 57	13	5	2
● ◆ burgers nemen initiatief bij uitvoerin...	Ⓜ 82	3	16	8
● ◆ burgers participeren op uitnodiging	Ⓜ 77	7	28	22

Figuur D.6
Co-occurrence van 'doelgroepen naar sociale ladder' met de discourses

		● ◆ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 36	● ◆ Lokale inbedding Ⓜ 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 54
● ◆ (kans)armen	Ⓜ 190	42	16	1
● ◆ (kans)rijken	Ⓜ 45	2	4	6
● ◆ achterblijvers	Ⓜ 66	6	1	5
● ◆ het (stille) midden	Ⓜ 37		5	3
● ◆ koplopers	Ⓜ 30		7	4

Figuur D.7
Co-occurrence van 'doelgroepen naar woonvorm/bezit' met de discourses

		● ◆ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 36	● ◆ Lokale inbedding Ⓜ 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 54
● ◆ eigenaar-bewoners	Ⓜ 404	36	100	37
● ◆ gebouweigenaren	Ⓜ 114	6	12	12
● ◆ huurders	Ⓜ 328	27	93	32
● ◆ VVE's	Ⓜ 54		2	5
● ◆ woningcorporaties (ook als actor)	Ⓜ 154	17	9	5

Figuur D.8
Co-occurrence van 'duurzaamheidsmotieven' met de discourses

	●◇ betrokkenheid Ⓢ 96	●◇ koppelen van opgaven Ⓢ 71	●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓢ 36	●◇ Lokale inbedding Ⓢ 81	●◇ maatwerk Ⓢ 40	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓢ 54
◇ people (sociale duurzaamheid) Ⓢ 151	28	55	31	36	12	7
◇ planet (ecologische duurzaamheid) Ⓢ 139	15	52	20	17	9	8
◇ prosperity (economische duurzaamheid) Ⓢ 112	4	5	3	2	9	6

Figuur D.9
Co-occurrence van 'aangrijpingspunten/leitmotiv' met de discourses

	●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓢ 36	●◇ Lokale inbedding Ⓢ 81	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓢ 54
●◇ "het moet betaalbaar zijn" Ⓢ 67	5	4	6
●◇ "het moet haalbaar zijn" Ⓢ 45	1	4	8
●◇ "waar de nood het hoogst is" Ⓢ 31	5		2
●◇ meekoppelkansen/no-regret-opties Ⓢ 29		4	6
●◇ verouderde infrastructuur Ⓢ 12		2	5

Figuur D.10
Co-occurrence van 'marktpartijen' met de discourses

	●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓢ 36	●◇ Lokale inbedding Ⓢ 81	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓢ 54
●◇ netbeheerder(s) Ⓢ 40		3	3
●◇ overige marktpartijen (geen woningcorp) Ⓢ 168	1	7	7
●◇ warmtebedrijven Ⓢ 32		2	2

Figuur D.11
Co-occurrence van de codes 'probleemdefinitie', 'oplossing' en 'kennishaat' met de discourses

	●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓢ 36	●◇ Lokale inbedding Ⓢ 81	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓢ 54
●◇ kennishaat Ⓢ 134	14	12	8
●◇ oplossing Ⓢ 307	18	34	32
●◇ probleemdefinitie Ⓢ 221	17	22	18

Figuur D.12
Co-occurrence van 'overheidsactoren' met de discourses

	●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓢ 36	●◇ Lokale inbedding Ⓢ 81	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓢ 54
●◇ Gemeente Ⓢ 895	58	56	96
●◇ overheidsactoren... Ⓢ 780	31	14	18
●◇ Provincie Ⓢ 53		2	
●◇ Rijksoverheid alge... Ⓢ 215	3	7	8
●◇ Waterschap Ⓢ 14			

Figuur D.13
Co-occurrence van 'overheidsrollen' met de discourses

	●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓢ 36	●◇ Lokale inbedding Ⓢ 81	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓢ 54
●◇ besturen (direct sturen van bovenaf) Ⓢ 100	6	3	7
●◇ laveren (kaders liggen open) Ⓢ 29	10	16	5
●◇ navigeren (kaderstellend) Ⓢ 106	16	26	28
●◇ stakeholderconsultatie Ⓢ 26	1	9	

Figuur D.14

Co-occurrence van 'gebiedskenmerken' met de discourses

	● ◆ kwetsbare wijken en bewoners ① 36	● ◆ Lokale inbedding ① 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken ① 54
● ◆ (aannames over) gelijkvormigheid ① 50	15	6	5
● ◆ fysieke gebiedskenmerken ① 47	4	8	10
● ◆ sociale gebiedskenmerken ① 38	10	10	3

Figuur D.15

Co-occurrence van 'ruimtelijk schaalniveau' met de discourses

	● ◆ kwetsbare wijken en bewoners ① 36	● ◆ Lokale inbedding ① 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken ① 54
● ◆ Buurt ① 111	31	19	10
● ◆ Gebouw ① 524	20	13	47
● ◆ Huishouden ① 132	14	12	14
● ◆ Nederland ① 551	18	24	30
● ◆ Regio ① 69	9	1	1
● ◆ Stad/dorp ① 285	29	29	24
● ◆ Wijk ① 615	77	85	92

Figuur D.16

Co-occurrence van 'taal-structurelementen' met de discourses m.u.v. beleidsconcept (jargon)

	● ◆ kwetsbare wijken en bewoners ① 36	● ◆ Lokale inbedding ① 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken ① 54
◆ aannames ① 400	42	55	38
◆ metaforen ① 54	2	4	
◆ pragmatische stellingname ① 168	5	25	26
◆ principiële stellingname ① 345	21	48	34

Figuur D.17

Co-occurrence van 'technologieën' met de discourses

	● ◆ kwetsbare wijken en bewoners ① 36	● ◆ Lokale inbedding ① 81	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken ① 54
◆ groen gas ① 38			3
◆ overige technieken ① 20			1
◆ warmtenet ① 70	3		5
◆ warmtepomp/all electric ① 83		1	7
◆ waterstof ① 32			5

Figuur D.18

Co-occurrence van alle discourses/doelen uitgedrukt in percentages overlap

	● ◆ betrokkenheid ① 96	● ◆ koppelen van opgaven ① 71	● ◆ kwetsbare wijken en bewoners ① 36	● ◆ Lokale inbedding ① 81	● ◆ maatwerk ① 40	● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken ① 54
● ◆ betrokkenheid ① 96		0.12	0.06	0.39	0.07	0.12
● ◆ de wijk als proeftuin ① 53	0.12	0.06	0.03	0.07	0.07	0.11
● ◆ koppelen van opgaven ① 71	0.12		0.19	0.27	0.11	0.07
● ◆ kwetsbare wijken en bewoners ① 36	0.06	0.19		0.10	0.06	0.01
● ◆ Lokale inbedding ① 81	0.39	0.27	0.10		0.17	0.09
● ◆ maatwerk ① 40	0.07	0.11	0.06	0.17		0.17
● ◆ warmttransitie uitvoerbaar maken ① 54	0.12	0.07	0.01	0.09	0.17	

Interviews-database

Figuur D.19

Co-occurrence van de 'inhoudelijke doelen' met de discourses

		● kwetsbare wijken en bewoners 95	● lokale inbedding 109	● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98
● CO2-reductie	119	18	30	65
● experimenteren	34	7	6	4
● leefbaarheid	58	42	17	3

Figuur D.20

Co-occurrence van 'beleidsinstrumenten' met de discourses

		● kwetsbare wijken en bewoners 95	● lokale inbedding 109	● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98
● convenanten/vrijwillige afspraken	101	6	14	20
● fysieke ingreep (gedrag fysiek/rui...	3			
● preek (informatie verstrekken)	51	8	13	16
● stok (dwang/verboden)	34	1	8	7
● wortel (verleiding/ec. sturing)	84	32	19	10

Figuur D.21

Co-occurrence van 'burgerparticipatie' met de discourses

		● kwetsbare wijken en bewoners 95	● lokale inbedding 109	● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98
● burgers ervaren voordelen beleid	16	10	7	1
● burgers maken bezwaar/klagen	27	9	10	4
● burgers nemen initiatief bij uitvo...	30	11	19	8
● burgers participeren op uitnodigi...	42	17	24	7

Figuur D.22

Co-occurrence van 'doelgroepen (samengevoegd)' met de discourses

		● kwetsbare wijken en bewoners 95	● lokale inbedding 109	● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98
● (kans)armen	197	114	56	17
● (kans)rijken	25	6	5	3
● achterblijvers	212	118	66	17
● eigenaar-bewoners	110	31	38	15
● gebouweigenaren	17	6	4	3
● het stille midden/middenklasse	7	3	2	
● huurders	90	14	33	14
● VVE's	9	3	3	1

Figuur D.23

Co-occurrence van 'duurzaamheidsperspectieven' met de discourses

		● kwetsbare wijken en bewoners 95	● lokale inbedding 109	● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98
● Ecologisch	63	32	31	33
● Economisch	25	5	10	19
● Sociale duurzaamheid	67	63	38	11

Figuur D.24

Co-occurrence met 'aangrijpingspunten/leitmotiv' met de discourses

		●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 95	●◇ lokale inbedding Ⓜ 109	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 98
●◇ "het moet betaalbaar zijn"	Ⓜ 36	6	10	16
●◇ "het moet haalbaar zijn"	Ⓜ 59	4	12	26
●◇ "waar de nood het hoogst is"	Ⓜ 20	16	5	
●◇ meekoppelkansen	Ⓜ 23	6	7	5
●◇ verouderde infra	Ⓜ 9	1	2	5

Figuur D.25

Co-occurrence van 'overheidsactoren' met de discourses

		●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 95	●◇ lokale inbedding Ⓜ 109	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 98
●◇ Gemeente	Ⓜ 466	54	93	80
●◇ overheidsactoren overig	Ⓜ 47	4	3	8
●◇ Rijksoverheid algemeen	Ⓜ 72	2	6	3

Figuur D.26

Co-occurrence van 'bruine' codefamilies met de discourses

		●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 95	●◇ lokale inbedding Ⓜ 109	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 98
●◇ Beleidsdoelen	Ⓜ 125	44	39	40
●◇ Beleidsinstrumenten	Ⓜ 93	23	35	30
●◇ Burgers	Ⓜ 61	20	39	15
●◇ Doelgroepen	Ⓜ 85	61	42	19
●◇ Kennishiaat	Ⓜ 21		11	7
●◇ Marktpartijen	Ⓜ 8	2	5	2
●◇ Oplossingsrichtingen	Ⓜ 78	28	42	43
●◇ Overheden	Ⓜ 87	33	31	26
●◇ Overige actoren	Ⓜ 36	16	22	8
●◇ Probleemdefinities	Ⓜ 48	8	11	17
●◇ Ruimtelijk schaalniveau	Ⓜ 55	15	27	20
●◇ Technologie	Ⓜ 60	8	17	45
●◇ Woningcorporaties	Ⓜ 24	6	8	5

Figuur D.27

Co-occurrence van 'ruimtelijk schaalniveau' met de discourses

		●◇ kwetsbare wijken en bewoners Ⓜ 95	●◇ lokale inbedding Ⓜ 109	●◇ warmtetransitie uitvoerbaar maken Ⓜ 98
●◇ Buurt	Ⓜ 96	13	53	22
●◇ gebied (ongedef.)	Ⓜ 276	53	72	32
●◇ Gebouw	Ⓜ 276	64	72	68
●◇ Huishouden	Ⓜ 62	30	16	4
●◇ Nederland	Ⓜ 123	16	15	15
●◇ Regio	Ⓜ 53	3	14	7
●◇ Stad/dorp	Ⓜ 222	27	39	32
●◇ straat	Ⓜ 19	2	6	3
●◇ Wijk	Ⓜ 940	114	283	215

Figuur D.28
Co-occurrence van 'technologieën' met de discourses

	● kwetsbare wijken en bewoners 95	● lokale inbedding 109	● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98
◆ alleen isoleren/aardgasvrij-ready 44	8	10	18
◆ groen gas 4			2
◆ hybride 37		3	8
◆ overig (alternatieve infra) 9		2	7
◆ warmtenet 93	2	12	56
◆ warmtepomp/all-electric 37		6	16
◆ waterstof 6			1

Figuur D.29
Co-occurrence van 'wijkenmerken' met de discourses

	● kwetsbare wijken en bewoners 95	● lokale inbedding 109	● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98
● Fysieke wijkenmerken 69	21	31	40
● Sociale wijkenmerken 61	43	42	10

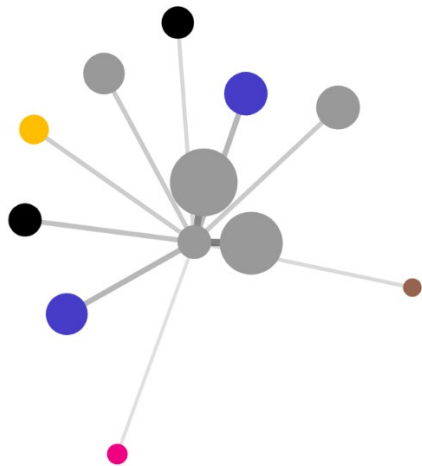
Figuur D.30
Co-occurrence van alle discourses/doelen uitgedrukt in percentages overlap

	● kwetsbare wijken en bewoners 95	● lokale inbedding 109	● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98
● afwijkend discours (overig) 24	0.02	0.09	0.08
● betrokkenheid 93	0.22	0.39	0.09
● de wijk als proeftuin 26	0.01	0.04	0.03
● koppelen van opgaven 73	0.24	0.26	0.08
● kwetsbare wijken en bewoners 95		0.20	0.04
● lokale inbedding 109	0.20		0.18
● maatwerk (doel wijkaanpak) 56	0.12	0.26	0.06
● warmtetransitie uitvoerbaar maken 98	0.04	0.18	

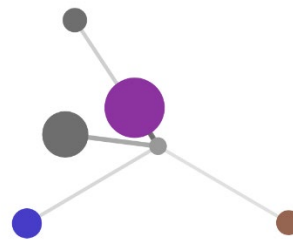
Netwerkkernen (grafische output Atlas.ti)

Beleidskern-database

Figuur D.31
Netwerkkern 'betrokkenheid'

Figuur D.32
Netwerkkern 'de wijk als proeftuin'

Figuur D.33
Netwerkkern 'koppelen van opgaven'

Figuur D.34
Netwerkkern 'kwetsbare wijken en bewoners'

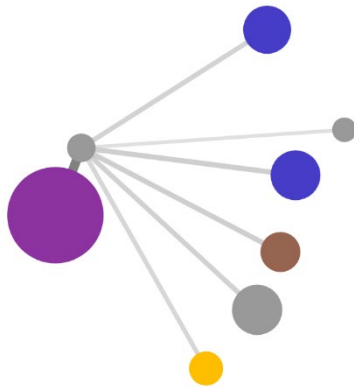
Figuur D.35
Netwerkkern 'lokale inbedding'

Figuur D.36
Netwerkkern 'maatwerk'

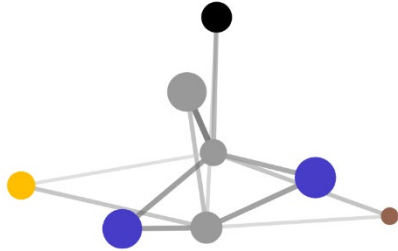
Figuur D.37
Netwerkkern 'warmtetransitie uitvoerbaar maken'

Overlappen

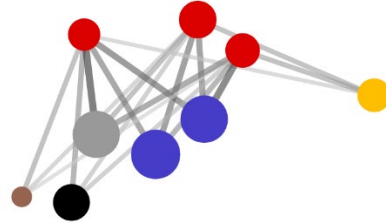
Figuur D.38

Gezamenlijke elementen 'betrokkenheid' en 'koppelen van opgaven'

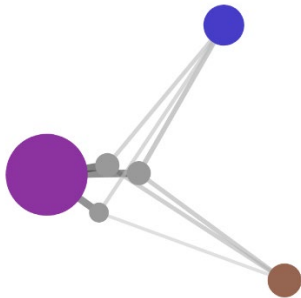
Figuur D.39

Gezamenlijke elementen 'betrokkenheid', 'koppelen van opgaven' en 'lokale inbedding'

Figuur D.40

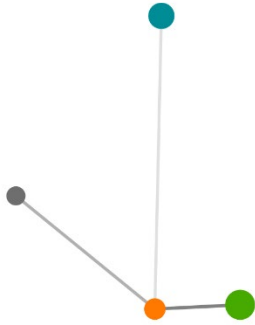
Gezamenlijke elementen 'de wijk als proeftuin', 'kwetsbare wijken en bewoners' en 'warmtetransitie mogelijk maken'

Interviews-database

Enkele kernen

Figuur D.41
Netwerkkern 'afwijkend discours'

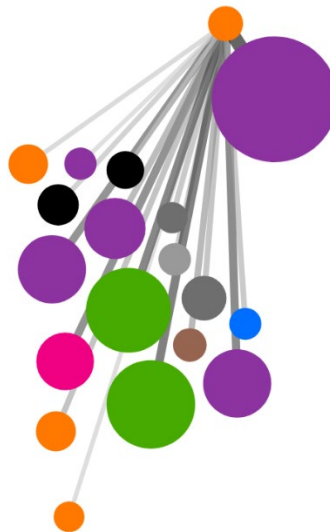
Figuur D.42
Netwerkkern 'betrokkenheid'

Figuur D.43
Netwerkkern 'de wijk als proeftuin'

Figuur D.44
Netwerkkern 'koppelen van opgaven'

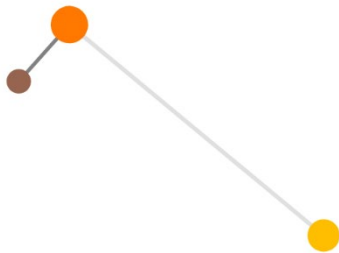
Figuur D.45
Netwerkkern 'kwetsbare wijken en bewoners'

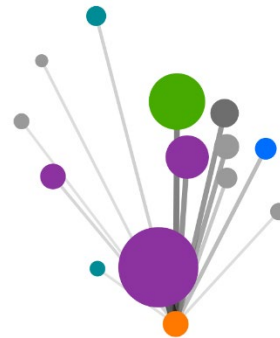
Figuur D.46
Netwerkkern 'lokale inbedding'

Figuur D.47
Netwerkkern 'maatwerk'

Figuur D.48
Netwerkkern 'warmtetransitie uitvoerbaar maken'

Overlappen

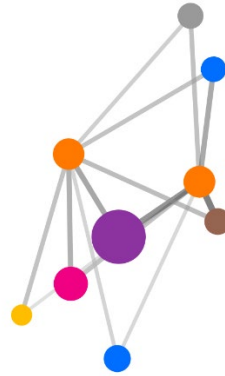
Figuur D.49

Gezamenlijke elementen 'betrokkenheid' en 'koppelen van opgaven'

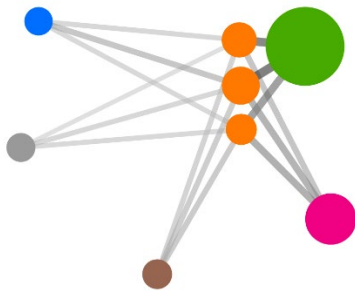
Figuur D.50

Gezamenlijke elementen 'betrokkenheid' en 'kwetsbare wijken en bewoners'

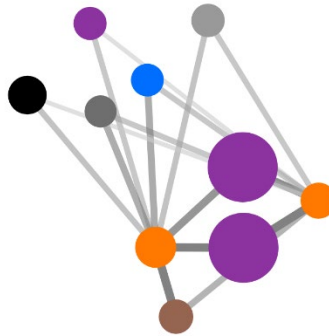
Figuur D.51

Gezamenlijke elementen 'betrokkenheid', 'koppelen van opgaven' en 'lokale inbedding'

Figuur D.52

Gezamenlijke elementen 'koppelen van opgaven' en 'kwetsbare wijken en bewoners'

5 Bijlage E Kwaliteitscontrole en errata codeboek

E.1 Fragment 1 uit logboek onderzoek

Doelen wijkaanpak – Waarom de wijk?

Stap 1: om te komen tot doelen van de wijkaanpak

Middels een open codering van de codes ‘probleemdefinities’ en ‘oplossingen’ zijn de volgende 6 thema’s geïdentificeerd: betrokkenheid, experimenteren, koppelen, maatwerk, kwetsbare wijken en bewoners, gelijktijdig overstap moment

Stap 2: thema’s toepassen op gehele tekst op basis van bestaande codes

Door middel van een extra coderingsslag zijn deze thema’s als codes gekoppeld aan de tekst. Om niet opnieuw alle teksten in z’n geheel door te lezen is ervoor gekozen om gebruik te maken van bestaande codes die overlap vertonen met het geïdentificeerde thema.

Voor het thema ‘betrokkenheid’ zijn de tekstfragmenten die gekoppeld zijn aan de code ‘betrokkenheid genereren’ als startpunt genomen. Daarbij is specifiek gekeken naar de fragmenten waarbij het gaat om de rol van de wijk daarbij (ook gecodeerd waar gesproken wordt over ‘lokaal niveau’ of ‘bottom-up initiatieven’ ook al niet duidelijk of dat specifiek de wijk is)

Voor het thema ‘De wijk als proeftuin’ zijn de tekstfragmenten die gekoppeld zijn aan de code ‘experimenteren’ als startpunt genomen. Daarbij viel op dat proeftuin en leren vaak wordt genoemd (ook in relatie tot de wijk), maar dat niet expliciet benoemd wordt welke rol de wijk precies speelt bij het bevorderen van leren of experimenteren. Het blijft vaak impliciet (zoals bij opschalen; idee dat je iets kleins begint dat vervolgens groter kan worden).

Voor het thema ‘koppelen van opgaven’ zijn de tekstfragmenten die gekoppeld zijn aan de codes ‘koppelkansen’ en ‘meekoppelkansen/ no regret opties’ als startpunt genomen. Daarbij is specifiek gekeken naar de fragmenten waarbij het gaat om de rol van de wijk daarbij.

Voor het thema ‘maatwerk’ is de zoekfunctie van Atlas.ti gebruikt en is er gezocht op ‘maatwerk’, ‘lokale situatie’, ‘stapsgewijs’ of ‘stapsgewijze’. Ook is de codering van dit thema integraal meegenomen bij de codering van de andere thema’s.

Voor het thema ‘kwetsbare wijken en bewoners’ zijn de tekstfragmenten die gekoppeld zijn aan de codes ‘wijkaanpak’, de codes onder de familie ‘doelgroepen naar sociale ladder’, ‘het moet haalbaar zijn’, ‘waar de nood het hoogst is’ en ‘meekoppelkansen/ no regret opties’ als startpunt genomen. Daarbij is specifiek gekeken naar de fragmenten waarbij het gaat om de rol van de wijk daarbij.

Voor het thema ‘gelijktijdig overstapmoment’ zijn de tekstfragmenten die gekoppeld zijn aan de codes ‘verouderde infrastructuur’, ‘technologie’, ‘meekoppelkansen/ no regret opties’, ‘het moet betaalbaar zijn’, ‘aannames over gelijkvormigheid’ als startpunt genomen. Daarbij is specifiek gekeken naar de fragmenten waarbij het gaat om de rol van de wijk daarbij.

E.2 Fragment 2 uit logboek onderzoek

- **Ecologisch** → paar keer verwijderd uit interviewtranscripten, bijvoorbeeld waar er gezegd werd: ‘het gaat hier dus niet over aardgasvrij o.i.d.’ Ik heb het wel laten staan waar het meer ging over de vergelijking tussen ‘ecologische’ en ‘sociale’ duurzaamheid.

- **Aardgasvrij & CO₂-reductie** → Samengevoegd. In de meeste interviews werden deze termen inwisselbaar gebruikt. Ook werd in brede zin over ‘verduurzaming’ gesproken. In de passages waar het over aardgasvrij ging stond dat vaak in het teken stond van CO₂-reductie. Daarom is het onderscheid niet relevant (genoeg).
- **Betrokkenheid genereren (beleidsdoel) & Betrokkenheid (doelen wijkaanpak)** → samengevoegd. Zat niet veel verschil tussen en de verschillen die er wel zijn komen naar voren in de interpretatieve analyse.
- **Leefbaarheid (beleidsdoel) & Opgave leefbaarheid (leitmotiv)** → Idem
- **Maatwerk (bruin en oranje)** → De code ‘maatwerk bruin’ was breder gecodeerd dan ‘maatwerk oranje’. Bruine code verwijderd waar dit overlap had met de oranje codering. Waar dit niet het geval was is de bruine code maatwerk specifiekier toegespitst op een stuk tekst.
- **Koppelen van opgaven, koppelkansen en koppelkansen (oude stijl)** → Samengevoegd. In de interpretatie leek er weinig verschil te zitten tussen deze codes.
- **Wat is een wijk aanpak en wat is de wijkaanpak** → Samengevoegd
- **Rijksoverheid (specifiek), ‘gemeenten’** → Deze codes zijn op verschillende manieren toegepast. Op iets grotere passages waarin verwezen wordt naar de rol van specifieke actoren en als één woord. In dit laatste geval zegt de code niet iets over de visie of rol van deze actoren, maar laat het enkel zien waar en hoe vaak het in de tekst genoemd is. Voor de interpretatieve slag moeten we deze codes daarom kruisen met overheden (bruin).

6 Bijlage F Triangulatietool

In dit onderzoek is een zogenaamde triangulatietool gebruikt om te beslissen welke begrippen/codes er daadwerkelijk wel en welke er niet tot één van de zes doelen, en later drie discourses behoorden. Dit is gedaan omdat de eerste methode die werd toegepast, de ‘boompjesanalyse’ (zie bijlage A) niet dezelfde codes aan de discourses koppelde in de beleidsdatabase ten opzichte van de database met interviews. Om meer zekerheid te krijgen hebben we toen, naast deze twee uitslagen van deze manier van koppelen van begrippen aan discourses, ook gebruik gemaakt van een nieuwe, ‘grafische’ manier waarbij we netwerken hebben laten uitdraaien in Atlas.ti (zie bijlage A). In totaal hebben we dus vier (verschillende) uitkomsten gekregen voor welke begrippen bij welk doel/discours horen. Hieronder staat de samenvattende tabel van de ‘uitslagen’ van deze vier ‘indicatoren’ voor de drie geïdentificeerde discourses.

Tabel F.1

De uitkomsten van de code co-occurrence analyses en netwerkanalyses voor het discours ‘de warmte-transitie uitvoerbaar maken’

Boompje beleidsdocumenten	Netwerk beleidsdocumenten	Boompje interviews	Netwerk interviews
Achterblijvers	Burgers uitn.	Achterblijvers	All electric
Afwijzen Waterstof	Gemeentelijk beleid	Betaalbaar	Betaalbaar
All electric	Maatwerk	Bewoners	Buurt
Betaalbaar	Navigeren	Burgers uitn.	CO2-reductie
Bewoners	Pragmatische stellingname	Burgerts init.	Ecol. duurzaam
Burgers uitn.	Wijk	CO2-reductie	Economie
Convenant	Wijkaanpak	Convenant	Gebouw
Ecol. Duurzaamheid		Ecol. Duurzaam	Gemeente
Economie		Economie	Haalbaar
Fysiek ingrijpen		Fysieke gelijkv.	Isoleren
Fysieke gelijkv.		Gebouw	Warmtenet
Gebouw		Gemeente	Wijk
Gebouweigenaren		Haalbaar	
Gemeente		Kansarmen	
Gemeentelijk beleid		Oplossing	
Haalbaar		Preek	
Koplopers		Rijk specifiek	
Meekoppelkans		Warmtenet	
Navigeren		Wijk	
Nederland			
Preek			
Rijksbeleid			
Soc. Duurzaamh.			
Stok			
VVE			
Wijk			
Wijkaanpak			
Wortel			

Tabel F.2

De uitkomsten van de code co-occurrence analyses en netwerkanalyses voor het discours 'kwetsbare wijken en bewoners vooruithelpen'

Boompje beleidsdocumenten	Netwerk beleidsdocumenten	Boompje interviews	Netwerk interviews
Aannames gelijkvormig	Aannames gelijkvormig	Achterblijvers	Burgers uitn.
Bewoners		Burgers init.	Ecol. Duurzaam
Burgers klagen	Burgers klagen	Burgers klagen	Eigenaar-bewoner
Buurt	Buurt	Burgers uitn.	Fysieke gelijkv.
Convenant	Convenant	Burgers voordeel	Gebied
Ecol. Duurzaam	Ecol. Duurzaam	Ecol. Duurzaam	Gebouw
Gemeentelijk beleid	Gemeentelijk beleid	Eigenaar-bewoner	Hoge nood
Gemeente	Kansarmen	Fysieke gelijkv.	Huishouden
Kansarmen	Laveren	Gebied	Leefbaarheid
Laveren	Leefbaarheid	Gebouw	Soc. Duurzaamh
Soc. Duurzaamh.	Navigeren	Gemeente	Soc. Gelijkv.
Sociale gelijkv.	Soc. Duurzaamh	Hoge nood	Wortel
Stad/dorp	Sociale gelijkv.	Huishouden	
Technologie	Wijk	Isoleren	
Wijk	Wijkaanpak	Kansarmen	
Wijkaanpak		Leefbaarheid	
Woningcorporatie		Oplossing	
		Rijk spec.	
		Soc. Duurzaamh	
		Sociale gelijkv.	
		Wijk	
		Wortel	

Tabel F.3

De uitkomsten van de boompjesanalyses en netwerkanalyses voor het discours 'lokale inbedding van de warmtetransitie'

Boompje beleidsdocumenten	Netwerk beleidsdocumenten	Boompje interviews	Netwerk interviews
Aannames	Aannames	Achterblijvers	Achterblijvers
Bewoners	Betrokkenheid	Betaalbaar	Betrokkenheid
Burgers uitn.	Burgers uitn.	Bewoners	Bewoners
Gemeente	Convenant	Burgers init.	Burgers init.
Kansarmen	Gemeentelijk beleid	Burgers uitn.	Burgers uitn.
Koplopers	Huurders	Buurt	Buurt
Laveren	Koppelen van opgaven	CO2-reductie	CO2-reductie
Leefbaarheid	Laveren	Ecol. Duurzaamh.	Ecol. Duurzaamh.
Marktpartijen	Leefbaarheid	Gemeente	Fysieke gelijkv.
Navigatoren	Maatwerk	Haalbaar	Gebied
Oplossing	Navigatoren	Isoleren	Gebouw
Principiële stellingname	Principiële stellingname	Kansarmen	Gemeente
Soc. Duurzaamh.	Soc. Duurzaamh.	Soc. Duurzaamh.	Kansarmen
Sociale Gelijkv.	Soc. Duurzaamh.	Sociale Gelijkv.	Koppelen van opgaven
Technologie	Wijk	Warmtenet	Kwetsbare wijken en bew.
Wijk	Wijkaanpak	Wijk	Maatwerk
Wijkaanpak		Wortel	Rijksoverh Spec.
			Soc. Duurzaamh.
			Sociale gelijkv.
			Stad/dorp
			Warmtetrans uitv maken
			Wijk

Bovenstaande informatie heeft nog wel wat uitleg. Alle woorden (ongeacht markering) die in een cel staan geven de begrippen/codes aan die in door de betreffende methode uit te voeren werden gekoppeld aan het discours.

Van links naar rechts staan in de titelbalk (de bovenste rij) die vier methoden/indicatoren genoemd. Links staan, in de linker twee kolommen staan de 'boompjes' en de netwerkkernen van de beleidsdatabase, en in de rechter twee kolommen staan de 'boompjes' en de netwerkkernen die zijn gegenereerd uit de database met interviews.

Triangulatie wil zeggen dat je meerdere, technisch verschillende, methoden naast elkaar zet en op zoek gaat naar een gedeelde uitkomst. Hoewel je geen absolute zekerheid krijgt, is het aannemelijker dat deze uitkomst klopt, als deze door meerdere verschillende methoden wordt bevestigd. In de tabel hierboven zijn er in totaal 4 'indicatoren' geraadpleegd. De overeenkomsten in de uitkomsten van de 4 indicatoren zijn met kleuren gemarkeerd. Als ze geel gemarkeerd zijn, is alleen bevestiging van de uitkomst te vinden in de beleidsdatabase. Wanneer ze blauw gekleurd zijn, is juist alleen bevestiging van de uitkomst te vinden in de interviewdatabase. Wanneer begrippen groen zijn gemaakt, wil dat zeggen dat de overeenkomsten zich in beide databases bevinden. De niet-gemarkeerde begrippen waren enkele waarnemingen, die niet herbevestigd werden in één van de andere drie indicatoren. Deze zijn dan ook niet meegenomen als resultaat van het onderzoek, omdat de juistheid ervan 'te onzeker' was. In sommige gevallen is ook te zien dat begrippen zijn doorgehaald door een enkele streep. Dat wil zeggen dat er sprake was van het tegengestelde van een koppeling van dit begrip in het discours; het genoemde begrip (de codefamilie) was dan nagenoeg afwezig in het gehele discours, en dat kan ook als een kenmerk van het discours worden aange-merkt.

Uitkomsten triangulatiETOOL

Hoewel bovenstaande tabel alle beschikbare informatie omvat is nog een tweede en laatste verwerkingsstap nodig om daadwerkelijk uitspraken te kunnen doen over kenmerken van discoursen. Hiervoor is het nodig alle gemarkeerde begrippen uit de tabel over te nemen in een nieuwe tabel en deze te ordenen per discours/doel van de wijkaanpak. Zo wordt duidelijk in hoeverre de verschillende discoursen ‘onderscheidend’ zijn ten opzichte van elkaar. Want als alle discoursen dezelfde codes/begrippen aan zich hechten, kun je ze daarmee niet van elkaar onderscheiden. In de volgende tabel worden daarom per discours nu juist de begrippen gemarkeerd die alleen in dat discours voorkomen en dus niet in de andere discoursen. De blauwe, cursieve codes zijn dus kenmerkend voor het perspectief en alle andere codes zijn weliswaar een kenmerk; alleen komt dat ook voor in andere perspectieven.

Tabel F.4

De uitkomsten van de overlap tussen de code boompjesanalyses en netwerkanalyses voor de drie discoursen

Warmtetransitie uitvoerbaar maken	Kwetsbare wijken en bewoners vooruithelpen	Lokale inbedding
Achterblijvers	(kans)armen	(kans)armen
All electric/warmtepompen	Aannames over gelijkvormigheid	Aannames (normatief)
Bewoners	Burgers klagen/maken bezwaar	Achterblijvers
Burgers participeren op uitnodiging	Buurt	Bewoners
CO2-reductie	Convenant	Burgers nemen het initiatief
Convenant	Ecologische duurzaamheid	Burgers participeren op uitnodiging
Ecologische duurzaamheid	Eigenaar-bewoners (koopwoningen)	Buurt
Economische duurzaamheid	Fysieke gelijkvormigheid	CO2-reductie
Fysieke gelijkvormigheid	Gebied	Ecologische duurzaamheid
Gebouw	Gebouw	Gemeente
Gemeente	Gemeentelijk beleid	Laveren
Gemeentelijk beleid	Huishoudens	Leefbaarheid
Het moet betaalbaar zijn	Laveren	Navigeren
Het moet haalbaar zijn	Leefbaarheid	Principiële stellingname
Navigeren	Sociale duurzaamheid	Sociale Duurzaamheid
Preek	Sociale gelijkvormigheid	Sociale Gelijkvormigheid
Warmtenet	Waar de nood het hoogst is	Wijk
Wijk	Wijk	Wijkaanpak
Wijkaanpak	Wijkaanpak	
	Wortel	
Komen in alle drie voor:	Ecologische duurzaamheid, wijk, wijkaanpak	
Alle overige begrippen:	Komen dubbel voor (in twee van drie discoursen)	